

বৈদ্যনাথ বুঃ হোম শাস্ত্র

স্বৈচ্ছিক

শ্ৰী বিপ্লবী সাহিত্য প্রকাশ :

জগন্নাথ মন্দির বোড :

নগাঁও : অসম :

BEDANAR RANG HENOO NILAA : An Assamese Novel based on
Simla City written by Sri Hem Kanta Bhuyan, District Library : Nowgong :
Assam : 2nd Edition Published by Sri Upen Paulchoudhury, Grantha Bipanee
Sahitya Prakash : J. M. Road : Nowgong : Assam : Printed by Sri B.
Mitra : Job & Art Printers : 206, Bidhan Saranee : Calcutta-6

Price Rs. 3'00

প্ৰকাশক :

শ্ৰীউপেন পাল চৌধুৰী :
গ্ৰন্থ বিপণী সাহিত্য প্ৰকাশ :
জগন্নাথ মন্দিৰ ৰোড :
নগাঁও : অসম :

দ্বিতীয় সংস্কৰণ :

কাতি : ৫১৮ শব্দবাদ :
অক্টোবৰ : ১৯৬৬ চন :

মুদ্ৰণ :

বি. মিত্ৰ :
জব এণ্ড আৰ্ট প্ৰিণ্টাৰ্চ :
২০৬, বিধান সৰণী :
কলিকতা-৬ :

দাম : তিনি টকা :

.....
“নিজকে নিচিনো মই। তথাপি চিনিছোঁ
অনুক্ষণ

কাৰ এক শব্দহীন স্বার্থহীন মৰমী পৰশে
মোৰ চিন্তা, চৰ্চা আৰু ভাবনাক কৰিছে সংহত।
জানিছোঁ পৃথিৱী ঘূৰে ; গছে-পাতে

মৃত্যুৰ নীলিমা

প্ৰলেপিত ; নীৰৱে নিজমে নিৰ্জ্জনে বিদায় লয়

প্ৰতিটি প্ৰাণীয়ে এই পৃথিৱীৰ

জানিছোঁ

ঘূৰিছোঁ মই আজীৱন আৰ্হিক বাৰ্ষিক
পৃথিৱীৰ স'তে,

বিচাৰি শান্তিৰ নীড় অশান্ত প্ৰাণৰ।

এদিন বিদায় ল'ম, সন্তুৰ্ণে, নিমাতো নিবোলে,

সেই কথা জানো। তথাপিও—

নিজকে অমৰ ভাবি ছুদণ্ডৰ ফুলাওঁ পছম

এই পৃথিৱীত। ছুদণ্ডৰ বাবে.....” [শ্ৰীবীৰেশ্বৰ বৰুৱা।]
.....

বেদনাৰ ৰং হুমা মালা

—লাজ লাগে !

লাজ লাগে এই কিতাপৰ কাহিনীটো কবলৈ ।

অগ্নীল ।

যদি আপুনি কিতাপখন লৈ অগ্নীল বুলি দলিয়াই দিয়ে তাত মোৰ কোনো আক্ষেপ নাই । কাৰণ ই মোৰ প্ৰাপ্য ।—যদি কিতাপখন পঢ়ি ব্যক্তিগত ভাবে তিবন্ধাৰ কৰে বা প্ৰশংসা কৰে তেন্তে তাক মই ক্ৰমে আশীৰ্বাদ বা অভিশাপ বুলি গ্ৰহণ কৰিম । কাৰণ কিতাপ লিখি মই জনগণৰ প্ৰশংসা নিবিচাৰোঁ, বিচাৰোঁ কটুভিত্তিহে । এই কিতাপত থকা অগ্নীলতা পাঠক সমাজৰ চান্দুষ এক্সবে'ত ধৰা পৰিব ই ধুকপ । সেইবাবেই আমেৰিকাৰ বিখ্যাত উপন্যাস 'ট্ৰপিক অব কেন্সাৰ'ৰ লিখক হেনৰী মিলাৰৰ ভাষ্যতে কওঁ—'যি সকলে খুচৰি খুচৰি এখন কিতাপৰ মাজৰ অগ্নীল অৰ্থবোৰহে বিচাৰে মই সেই সকলৰ বাবে কিতাপ নিলিখোঁ । লিখোঁ—যি সকলে অগ্নীল অৰ্থবোৰ শ্লীলতাৰ তুলা-চনীত মাৰ্জিত আৰু কচিদায়ক বুলি জুখিব পাৰে সেই সকলৰ বাবেহে ।'

এই লিখকৰ অন্য কিতাপ :

কক্ষচ্যুত

বালিচন্দা

পথ আৰু উপপথ

খেলিমেলি জীৱনৰ ছন্দ (অনুদিত)

ভানু বাইদেউ

মদাৰৰে ফুল হেনো (যন্ত্ৰস্থ)

এই কিতাপখন ৫০৯ শব্দবান্ধত নগাঁৱৰ জুবীয়া নিবাসী বন্ধু শ্ৰীনুৰল হক আহমদে প্ৰথম প্ৰকাশ কৰি উলিয়াই ‘কঙ্কচ্যুত’ নামে। তেখেতৰ সাহিত্যৰ প্ৰতি থকা ধাউতিয়ে মোক লিখিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা যোগালে। এতিয়া ৫১৮ শব্দবান্ধ, আৰু কিতাপখনৰ বৃহৎ পৰিৱৰ্দ্ধিত সংস্কৰণ উলিয়াই মোৰ চিৰ-চেনেহৰ পাঠক-পাঠিকাৰ হাতত ২য় সংস্কৰণ হিচাপে তুলি দিবলৈ সক্ষম হৈছোঁ নগাঁৱৰ গ্ৰন্থবিপনী সাহিত্য প্ৰকাশৰ স্বত্বাধিকাৰ আৰু বন্ধু শ্ৰীউপেন পাল চৌধুৰীৰ সৌহাৰ্দত! তাৰ বাবে মই শ্ৰীহক আৰু শ্ৰীচৌধুৰীৰ ওচৰত ধন্য হলো। এতিয়ালৈকে মোৰ ছপাহোৱা কিতাপৰ পাণ্ডুলিপি নিজে কৰিব পৰা নাই। হোৱাই নোহোৱাই কেৱল সেই একেজনী ছোৱালীকে আমনি দিওঁ পাণ্ডুলিপি কৰি দিবলৈ। কোনো আপত্তি নকৰাকৈয়ে সেই শান্ত প্ৰকৃতিৰ ছোৱালীজনীয়ে পাণ্ডুলিপিটো যোগাব কৰি দিলে। এয়া আপোনাৰ লগত চিনাকী কৰি দিলো—নাম মিচ্ চেলীমা চুলতানা (জিনু)। তেওঁক ধন্যবাদৰ বাবে একোকে দিব পৰা নাই। এই সুযোগতে আৰু তিনিজন বন্ধুৰ নাম উল্লেখ নকৰিলে ভুল কৰা হব। তেওঁলোক হ’ল সূৰ্যবংশী ইনাম বৰবানী, চিত্ত দাস আৰু ধীৰেন দাস।

ক্ৰমা কবিৰ নিশ্চয়

এই সংস্কৰণত কিতাপখনৰ নাম পৰিবৰ্ত্তন কৰা হ’ল। ইয়াৰ নতুন নামকৰণ ‘বেদনাৰ বং হেনো নীলা’। বেদনাৰ বং নীলা হয়নে নহয় নাজানো;—কিন্তু কোনোবা কবিয়ে মানুহৰ দুখ-বেদনাৰ বং দেখে—বং দিয়ে বেদনাৰ ‘নীলা’ বুলি—মৃত্যুনীল। মেটেকা ফুলৰ বং বেদনাৰ দৰে হেনো নীলা। হে অনামী কবি! তুমি মোৰ সদা নমস্কাৰ। সেয়েহে সেই অনামী কবিৰ দৰে ময়ো বেদনাত বং সানিলো নীলা—মেটেকাফুলীয়া বং। মোৰ এই কাহিনীৰ ফ্ল’ৰিগজনীৰ অন্তৰ বেদনাত থকা-সৰকাই তাত মামৰ দৰে বং লাগিল ‘নীলা’ হৈ। মোৰ মনে-গঢ়া

ফ্ল’ৰিগজনীৰ দাদৰীখোৱা জীৱনটোত বেদনাৰ বাদেনো আৰু কি থাকিব পাৰে? কিন্তু, কান্দিবীৰ কথা বান্ধিয়ে পাহৰিবনে? পৰিত্যক্ত আৰু বেদনা-বিধূৰা কান্দিবী জানো আকৌ উলটি আহিব বান্ধিব কাষলৈ....? বাটৰ কাষত বৈ বৈ যদি মোৰ এই কাহিনীৰ নায়ক বান্ধিয়ে কান্দিবীৰ বাবে অপেক্ষা কৰে—বৃথা অপেক্ষা কৰা হব। জীৱনত পাই হেৰোওৱা বেদনা নোপোৱা বেদনাতকৈ গুৰুতৰ। উজুটি নাথালে জানো মানুহে সাৱধানে খোজ কাঢ়ে...?

এই কাহিনীত সংশ্লিষ্ট নায়ক-নায়িকা বান্ধি, কান্দিবী, ফ্ল’ৰিগ, আৰু নেপথ্যত জোচেফ, পাল, জেহিৰ, স্বপ্না, ইজিতা, প্ৰমীলা আৰু বানী। আপুনি পাত লুটিয়াই গৈ থাকিলে সিহঁত সকলোৰে লগত চিনাকী হব পাৰিব! কিন্তু কোনো চৰিত্ৰই কোনো ব্যক্তিগত জীৱনৰ বিশ্লেষণ নহয়। কাহিনীও কল্পনাৰ এক বঙীন পটহে। ইয়াত সঁচাৰ লেশমানো নাই।

এই সংস্কৰণত মই পাতনি লিখি আপোনাক আমনি নিদিওঁ। আপুনি পঢ়ি অহা লাজ লাগে শব্দৰ পৰাই এই কিতাপৰ আৰম্ভণি। তথাপি চাওক—প্ৰথম সংস্কৰণত মই পাতনি নামে দুআষাৰমান লিখিছিলোঁ। নিয়ম বন্ধা কৰি। এতিয়া এই দহবছৰৰ মূৰত প্ৰথম সংস্কৰণ দুপ্ৰাপ্য হোৱাত আপোনাক দুআষাৰ কথা কোৱাৰ চলেৰে আগতে লিখা কথাখিনি আকৌ কৈছোঁ—‘মানুহ যেতিয়া মৰে জীৱনৰ ওৰ পৰে; কিন্তু মৰম যেতিয়া মলঙে অনুতাপ আৰু অনুশোচনাই জীৱিত কাল-ছোৱাক বিকল কৰি তোলে। মানুহে যেতিয়া জীৱন-সংগ্ৰামৰ মাজেদি জীয়াই থাকিব লগীয়া হয়; তেতিয়া ঈশ্বৰদত্ত কপ-সৌন্দৰ্য্যবোৰ বাস্তৱৰ ক’লা ছাঁ পৰি নিপ্ৰভ হৈ পৰে। মোৰো

এই কেঁচা লিখনিৰ কক্ষ্যচ্যুতৰ মনে-গঢ়া ক্ল'বিগজনীৰ জীৱনত তাৰে এটা উদাহৰণ দাঙি ধৰিবলৈ যত্ন কৰিছিলোঁ। তাত কিমান দূৰ সফলতা লাভ কৰিছোঁ সকলো পাঠক-পাঠিকাৰ তুলা-চনীত ধৰা পৰিব। কক্ষ্যচ্যুতৰ বিষয়ে অসমৰ শ্ৰেষ্ঠ গল্প লিখক মাননীয় শ্ৰীৰমা দাশে কৈছিল—‘কিতাপখন ঘটনাবহুল এটা ঔপন্যাসিক গল্প বুলিয়েই কব পাৰি। সি যিকি নহওক লিখনিৰ মাজেদি এখন সমাজৰ আত্মাৰ ফালটোৰ বিষয়ে কিছু বুজিব পাৰি। নায়ক-নায়িকাৰ জাতিয়তা আৰু স্বপ্নাৰ চৰিত্ৰ সন্মুখে একো বুজিব পৰা নাযায়।’ কিন্তু নায়ক-নায়িকাৰ জাতিয়তা আৰু স্বপ্নাৰ চৰিত্ৰ বাহুল্য কৰিলে মূল কাহিনীৰ পৰা কিছু জঁতৰি যোৱা যেন লাগে। গতিকেই কৰা নহ’ল।

কিতাপখন লিখাৰ অনুপ্ৰেৰণা একপ্ৰকাৰ বাৰ্মি ক্ল'বিগৰ দৰে কোনো মানুহৰ পৰা পোৱা বুলি কলেও বঢ়াই কোৱা নহয়। গতিকে ইয়াৰ বিষয়বস্তু সম্পূৰ্ণ মনে-সজা বুলিলেও ভুল হব। কিন্তু, ই কোনো ব্যক্তিৰ সমালোচনা নহয়।

প্ৰকাশ ভঙ্গীত লিখক চহকী নহয়। তাৰ কাৰণে কোনো বিশিষ্ট লিখকৰ দুই এশাবী বাক্যৰ ওপৰত কলম ঘঁহি চিয়াঁহী লগোৱা বুলি ধৰিলেও অবান্তৰ নহব। ই নিশ্চয় পাঠক-পাঠিকাৰ চাক্ষু্য এক্সৰে’ত ধৰা পৰিব। তাৰ বাবে ক্ষমা বিচাবিলো।

কক্ষ্যচ্যুত লিখকৰ প্ৰথম প্ৰকাশ হৈ, প্ৰথম লিখা নহয়। গতিকে এই প্ৰথম প্ৰকাশৰ কেঁচা লিখনিৰে সুহৃদ পাঠক-পাঠিকা সকলক আমোদ যোগাব পাৰেনে নোৱাৰে কব নোৱাৰোঁ। তথাপি তেখেত সকলৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাওঁ যেন কক্ষ্যচ্যুতক চেনেহৰ চকুৰে চায়। ইমানেই।’

এইখিনিকে প্ৰথম সংস্কৰণৰ ৪৮ পৃষ্ঠাৰ ক্ষুদ্ৰ উপন্যাসখনত লিখা হৈছিল। আৰু তাকে আপোনাক আকৌ কলো। আমনি নাপাব

দেই। আমনি বুলি ভাবিলে ক্ষমা কৰিব। ক্ষমা হেনো স্বৰ্গীয়—ই হেনো স্বৰ্গৰ পৰা নামি অহা এজাক শান্ত বৰষুণৰ দৰে শীতল। গতিকে মোৰ ভুল ক্ৰটীকো আপুনি ক্ষমা কৰিব।

এতিয়া আপুনি মই লিখা বেদনাৰ বং হেনো নীলা কিতাপখন হাতত লৈ যি কণ সময় ক্ষতি কৰিম বুলি ভাবিছে তাৰ মূল্য এই কাহিনীত নাপাবও পাৰে। হয়তো ভাবিব পাৰে ভূঞাই অনৰ্থক কিছুমান গা উতলা কৰা কথা সজাই-পৰাই ছপা কৰি পাঠক সকলৰ অমূল্য সময় ক্ষতি কৰিলে। কওক। মই নীৰৱে সহ কৰিম। কিন্তু মোক ক্ষমা কৰিব। আপোনাক অধিক আমনি নিদি মই মূল কাহিনীটো আপোনাক কওঁ ;—প্ৰথমেই চাওক—পৰিবেশটো চিম্লা চহৰৰ।

ওখ-চাপৰ চিম্লা চহৰখন।

মাজে মাজে পাইন গছ—

গছে গছে বৰফৰ টেঁকুৰা।

হাড়কঁপোৱা জাব—

আৰু কুৰুঁলী……।

মোৰ এই কাহিনীৰ নায়িকা ক্ল'বিগে ভাৰা ঘৰটোৰ বাৰাণ্ডাৰ বেলিঙত ধৰি ওখ-চাপৰ চহৰখনৰ ফালে চাই চাই গুণ-গুণাই গোৱা গীতটি শুনক :

‘কিয়নো জীৱন লাগে কোৱা !

মৰম কিয়নো লাগে কোৱা !!

যদি জীয়াই থকাৰ বাবে

অকনি পোহৰ লাগে

অকনি চেনেহ লাগে ;

নাই, নাই কাহানিও বিচাৰি নোপোৱা।

গীতটো আধা গোৱাকৈয়ে এৰি ফুৰিগৈ বাৰাণ্ডাৰ পৰা ভিতৰলৈ
সোমাই গ'ল। খন্তেক পিচতে অলচ্টাৰটো পিন্ধি পুণৰ আহি
বাৰাণ্ডাত থিয় হৈ বেলিঙত ধৰি দূৰ দিগন্তৰ ফালে চাই চাই পুণৰ
গীতটো আৰম্ভ কৰিলে—

বেদনাৰে ভৰা মৌৰ
জীৱন পাবলৈ' আহি
অকনি মৰম যাচি
অকনি চেনেহ সানি দিলা,
সেয়ে আজি ভাবো মই
নীৰলে নিজানে বহি
সুৰ'বি উচুপি কান্দোঁ।
বেদনাৰ বং হেনো নীলা!
—অ'.....কিয়নো মৰম লাগে কোৱা!'

ফুৰিগৈ গায়িকা নহয়। জীৱনৰ অকলশৰীয়া মুহূৰ্ত কেইটাত বিভিন্ন
কৰিতাৰ টুকুৰাবোৰ সুৰ লগাই গাই আত্ম তৃপ্তি লভে। কেতিয়াবা
গীত হয়, কেতিয়াবা হয় কৰিতাৰ ছন্দ, আৰু কেতিয়াবা হয় সেয়ে
জীৱনৰ বেদনা সনা বিননি।

নভেম্বৰ মাহ।
দেওবাৰৰ এদিন দুপৰীয়া।
ওখ-চাপৰ চিম্লা চহৰখন।
আকাশ মেঘালি।
পাইনৰ ফাঁকে ফাঁকে কুৰুলী।

অপূৰ্বৰ সুন্দৰ এই চিম্লা চহৰখন কুৰুলীৰ সাগৰত বুৰগৈ আছে দিন
দুপৰতে। ওখ-চাপৰ টিলা পাহাৰবোৰৰ বঙা নীলা ঘৰবোৰ অদূৰতে
যেন লীন হৈ গৈছে। সপ্তাহৰ এই জিবণিৰ দিনটোত চহৰখনেও
যেন খন্তেকৰ বাবে কুৰুলীৰ সাগৰত বুৰ মাৰি জিবণি লৈছে। সেই
সুযোগতে স্থানীয় টি. বি. হাস্পিতালৰ নাৰ্চ ফুৰিগৈও জিবণিৰ দিনটো
ঘৰৰ বাৰাণ্ডাতে বৈ বৈ উপভোগ কৰিছে বাৰ্শ্বিক আগমণ অপেক্ষা কৰি।
তেতিয়া বাতিপুৰাই আৰম্ভ হোৱা দিনটোৰ প্ৰায় সাত ঘণ্টা পাৰহৈ
গৈছে। অপেক্ষাবতা ফুৰিগৈ হাতৰ ঘড়িত তেতিয়া বাৰ বাজি মাত্ৰ
কেইমিনিট মান পাৰহৈ যায়।

বাৰ্শ্বিক স্থানীয় মটৰ কাৰখানাত কাম কৰা এজন দক্ষ কাৰিকৰ।
কাৰিকৰি জীৱনৰ জিবণিৰ আমেজ নাই। সিহঁতৰ দেহবোৰ যেন
কঠিন পদাৰ্থৰে তৈয়াৰ কৰিছে ভগৱানে। সেইদিনা দেওবাৰ যদিও
জৰুৰী কামৰ বাবে অতিৰিক্ত সময় খাটি কাম কৰিব লগা হয়
ওপৰালাৰ নিৰ্দেশ মানি।

বাৰ বজাৰ লগে লগেই বাৰ্শ্বিক কাৰখানাৰ কাম শেষ কৰি ঘৰলৈ
আহিল। অপেক্ষাবতা ফুৰিগৈ বাৰ্শ্বিক অহা দেখি বাৰাণ্ডাৰ পৰা নামি তাৰ
ঘৰলৈ যায়। বাৰ্শ্বিক নিজে কোঠাত সোমাই কাৰখানাৰ সাজযোৰ
সলায়। ফুৰিগৈও বাৰ্শ্বিক মুখ হাত ধুই টেবুলত সজাই থোৱা ভাত
খাবলৈ কৈ কাষৰ বিছনাখনতে খন্তেক বহিল। ইতিমধ্যে বাৰ্শ্বিক মুখ
হাত ধুই ভাত খাবলৈ বহিল। ফুৰিগৈ বাৰ্শ্বিক ভাত খোৱা হলেই
তাইৰ তালৈ যাব লাগে বুলি কৈ কোঠাৰ পৰা ওলাই যায়। কিন্তু
বাৰ্শ্বিক ভাত খাই উঠি খন্তেক বিশ্রামৰ আশাৰে চুৰট এটা জ্বলাই লৈ
বিছনাখনতে বাগৰ দি আগ-গুৰি নোহোৱা কিছুমান কথা ভাবিবলৈ
ধৰে—

জীয়াই থকাৰ অধিকাৰ জানো আছে!
মৰিবৰো জানো অধিকাৰ নাই?

জীৱনটো জীয়াই থকাৰ বাবেই নেকি ?

জীয়াই থাকিবৰ বাবেই নেকি জীৱনটো ?

এতিয়া জীয়াই আছো, এদিন মৰিব লাগিব।

এয়েই জীৱন।

কিছুমান খেলি মেলি,

আৰু কিছুমান শৃঙ্খলা।

তাৰ মাজতেই জীৱনটো লুকাই থাকে।

*

*

*

*

সৰু এটি কোঠালী।

বিশৃঙ্খল।

তাৰ অতি ওচৰতে ক্ল'ৰিণ আৰু স্বপ্না থকা সৰু ভাৰাটীয়া ঘৰটো।
ক্ল'ৰিণ চিম্লাৰ টি. বি. হস্পিতালৰ নাৰ্চ। স্বপ্নাও থাকে ক্ল'ৰিণৰ
লগতে। সেই অঞ্চলৰ সকলোৱেই স্বপ্নাক ক্ল'ৰিণৰ জীয়েক বুলি
জানে। অবৈধ। ক্ল'ৰিণেও স্বপ্নাৰ সন্মুখে জানিব খোজা মানুহবোৰৰ
আগত নিজৰ জীয়েক বুলিয়েই চিনাকী দিয়ে।

ক্ল'ৰিণে স্বপ্নাক লগত বাথি চিম্লা চহৰৰ টি. বি. হস্পিতালত চাকৰি
কৰাৰ কেইবছৰ মানৰ পিচতেই বাৰ্ণিক লগ পায় টি. বি. বোগৰ বোগী
কপে। বোগী হৈ বাৰ্ণিক টি. বি. হস্পিতালত থকাৰে পৰা ক্ল'ৰিণৰ
অনুৰাগ জন্মে বাৰ্ণিকৰ প্ৰতি। বোগী বুলিয়েই হওক বা ব্যক্তিগত
অভিকৃতিৰ বাবেই হওক ক্ল'ৰিণে বাৰ্ণিক মৰম কৰে, এজনী নাৰ্চে
এজন বোগীক যিমানখিনি মৰম বা শুশ্ৰূষা কৰিব লাগে তাতকৈ বহুত
বেছি মৰম কৰে। হস্পিতালৰ নিয়ম অমান্য কৰি হলেও ক্ল'ৰিণে
বাৰ্ণিকৰ কাষত থাকি কথা পাতে সময় আৰু সুবিধা উলিয়াই।

এই দৰেই পৰস্পৰৰ মৰম চেনেহ বিনিময়ৰ মাজেদিয়েই এটা বছৰ
পাৰ হৈ যায়। সেই বছৰৰ শেষত এদিন কৰ্তৃপক্ষই বাৰ্ণিক আৰোগ্য
হোৱা বুলি কৈ হস্পিতালৰ বোগ-শয্যাৰ পৰা মুক্তি দিলে। বাৰ্ণিকেও
তাত থকাৰ প্ৰয়োজন নথকা বুলি ভাবি লগে লগেই হস্পিতাল ত্যাগ
কৰি ওলাই আহিল। আনহাতে ক্ল'ৰিণক হতাশাই আৱৰি ধৰিলে—
বাৰ্ণিক আৰোগ্য হোৱাৰ বাবে নহয়। আৰোগ্য হৈ আঁতৰি যোৱাৰ বাবেহে।
আকাশী সবগ যেন ভাঙি পৰিল—

বিবুদ্ধি হ'ল ক্ল'ৰিণ।

কি কৰিব এতিয়া! বাৰ্ণিক ক্ল'ৰিণে কেনেকৈ পাবহৈ যোৱা বছৰবোৰৰ
দৰে সদায় ওচৰতে পাই থাকিব! ভাবিছিল,—বাৰ্ণিকে তাক
ভালপোৱা যাচিব, সম্ভৱ হলে বাৰ্ণিকৰ লগত তাইৰ বৈধ ভাবে বিয়া হব।
সামাজিক প্ৰথাৰে বিয়া হব।

সকলোৱে বিয়া বুলি আনন্দ কৰিব।

কিন্তু নহ'ল। ভালপোৱাৰ পাতনি মেলিবলৈ নোপাওঁতেই বাৰ্ণিকে
বিদায় ললে। এৰা, ক্ল'ৰিণে বাৰ্ণিকৰ জীৱনত নিজকে উৰ্চগা কৰিবলৈ
নোপাওঁতেই বিদায় দিবলগীয়া হ'ল। সটাকৈয়ে বিদায়ে সদায় বেদনা
দিয়ে!

বেদনাই কাৰো মৰম নিবিচাবে।

ইয়াৰ বং হেনো নীলা।

মৃত্যু নীলা!

মেটেকা ফুলৰ বং

বেদনাৰ বঙৰ দৰে নীলা।

মৃত্যু নীল!

বাৰ্ণিক গুছি গ'ল হস্পিতাল এৰি। ব্যথা আৰু বেদনাৰে ভৰা অন্তৰেৰে
ক্ল'ৰিণে কামত পুণৰ মনোযোগ দিলে। ক্ল'ৰিণৰ ত্ৰিশ বছৰ বয়সৰ

লগত আৰু এবছৰ এমাহ যোগ হ'ল। মনোবেদনাত ভাগবি পৰিছিল
ক্ল'বিগ এবছৰ ভিতৰতে। জীৱনত নোপোৱাতকৈ পাই হেৰোওৱা দুখ
সঁচাকৈয়ে দুৰ্ব্বহ। কিন্তু নোপোৱাটো নোপোৱাৰ বেদনা কি? তাক
জানো বুজে? দুৰ্ভাগ্যহে। বেদনা নহয়।

সৌভাগ্য ফিৰিল।

বেদনাই বিদায় ললে! সেয়েহে প্ৰেমিক কবি মীৰ্জ্জা গালিবে কৈছিল—

“মোহাবত মে নহী ছায় ফ'ক

জীনে ওৰ মবনেকা—

উসীকো দেখকৰ জীতে হেঁ

জিন্ কাফেৰ পে দম নিকালে।”

“প্ৰেম ভালপোৱাৰ ক্ষেত্ৰত জীৱন মৰণৰ কোনো প্ৰভেদ নাই।

মৃত্যুৰ দুৱাৰ মুখত থিয় হোৱা এজন বিধৱ্মা (কাফেৰ) প্ৰেমিকেও
প্ৰেমিকাক দেখিলে জী উঠে।”

ক্ল'বিগৰো মৰা মন জী উঠিছিল প্ৰেমিক বাৰ্ণিক পুণৰ ফিৰাই পাই।
মাত্ৰ এটা বছৰ মৌন-মুক-নীৰব হৈ থকা ক্ল'বিগৰ মুখত কথা, হাঁহি
আৰু আনন্দ জিলিকি উঠিল। ক্ল'বিগ থকা ঘৰটোৰ কাষৰে সৰু ঘৰ
এটাৰ কোঠা এটা ভাৰা কৰি তাতে বাৰ্ণিক আছেহি। ক্ল'বিগে বাৰ্ণিক
পাই জীৱনটোৱেই সাৰ্থক বুলি ভাবিলে—

এবা;

মৰমে মাতে!

চেনেহে বিঙিয়ায়!!

ভালপোৱাই ভালপোৱা বিচাবে!!!

সময়ৰ সুবিধা উলিয়াই ক্ল'বিগে বাৰ্ণিক লগত জীৱনৰ অতীত বৰ্ত্তমান
আৰু ভৱিষ্যতৰ কথা পাতে। বাৰ্ণিকও ক্ল'বিগৰ তালৈ আহে, কথা

পাতে, স্বপ্নাৰ লগতো। আড্ডা জমে। ক্ল'বিগে বাৰ্ণিক স্বপ্নাৰ পৰা
সদায় জাঁতৰত বাখিবলৈ বিছাবে। বাৰ্ণিক-ক্ল'বিগ আলোচনাত সদায়
ক্ল'বিগে ‘স্বপ্না-প্ৰসঙ্গ’ স্থগিত ৰাখে। আত্মতুষ্টিৰ বাবে সদায় ব্যক্তি
কেন্দ্ৰিক আলোচনা চলে। ইয়াৰ মাজত স্বপ্নাৰ কথা লুলিয়ায় ক্ল'বিগে।
কাৰণ স্বপ্নাৰ জীৱনত যৌৱনৰ জোৱাৰ আছে। উচ্ছল জোৱাৰ!
ক্ল'বিগৰ যৌৱনৰ জোৱাৰ ভাটা হৈ আহিছে। কিন্তু স্বপ্নাই বাৰ্ণিক
ভালপোৱাৰ ভাৱ দেখুৱাই চিঠি-পত্ৰৰ আদান-প্ৰদান কৰি আছে
ক্ল'বিগৰ অজ্ঞাতে। ক্ল'বিগে ভাবে—বাৰ্ণিক আজবি পৰত ক্ল'বিগৰ ঘৰলৈ
সদায় অহা-যোৱা কৰি আছে। ভাল পায় ক্ল'বিগক। তাৰেই সুবিধা
লৈ ক্ল'বিগে বাৰ্ণিক খোৱা-বোৱাৰ দায়িত্ব ললে! যত্ন সহকাৰে বাৰ্ণিক
খোৱাত তদাৰক কৰা হ'ল ক্ল'বিগে। সিহঁত দুয়োজনীৰে মৰম চেনেহ
পাই বাৰ্ণিক আপত্তি কৰিবলগীয়া একো নাছিল।

কাশ্মিৰীক বিদায় দিলে বাৰ্ণিকে।

বিদায়ৰ বেদনাত ভাগবি পৰিছিল ষোড়শী কাশ্মিৰী জনী। —তাই
ভাবিছিল বাৰ্ণিকে কাশ্মিৰীক পত্নী হিচাপেই ৰাখিব।

—তাইৰ দাদৰীখোৱা জীৱনটো বাৰ্ণিকৰ শুশ্ৰূষাতে কটাব বুলি ভাবিছিল।

ক্ল'বিগ নামেৰে বিগত-যৌৱনা এই জনী তিবোতাৰ সান্নিধ্যই যে তাইক
মৰমৰ বাবুদা বাৰ্ণিকৰ মৰমৰ পৰিধিৰ পৰা কক্ষচ্যুত কৰাব, ভবা নাছিল
কাশ্মিৰীয়ে। বহু বেদনা বুকুত বান্ধি কাশ্মিৰী গুছি গ'ল। —তাৰ
খালি ঠাই পূৰ কৰিলে স্বপ্নাক শিখণ্ডী কৰি বিগত-যৌৱনা ক্ল'বিগ
নামৰ তিবোতা জনীয়ে।

*

*

*

: বাবুদা!

: কি কাশ্মিৰী!

ঃ মই গলে আপোনাৰ যে বহুত অশ্লুবিধা হব ! খোৱা-বোৱাত
অনিয়ম হব !

ঃ মই হোটেলত খাম কাশ্মিৰী !

ঃ মইতো আপোনাৰ পৰা দৰ্শহা লোৱা নাই !

ঃ নাই !

ঃ মোৰ খোৱাৰ বাবেতো বেছি খৰচ নহয় !

ঃ নহয় !

ঃ ময়েই উলৰ কাম কৰি পোৱা টকা আপোনাক খৰচৰ বাবে দিওঁ !

ঃ মোক লাজ দিছা কাশ্মিৰী !

ঃ নাই নাই বাবুদা ! মোক আশ্ৰয় লাগে। মোক খেদি নিদিব
বাবুদা। মই ! মোৰ যে.....মোৰ যে.....” কব নোৱাৰি মুখত হাত
দি কাশ্মিৰীয়ে কান্দিলে। স্বপ্নাৰ এখন ফটো আগত লৈ চাই থকাৰ
ব্যস্ততাবে বাৰ্শ্মিয়ে সন্মুখত থকা উকা বেৰখনৰ ফালে চাই থাকিল
নিশ্চল হৈ। কাশ্মিৰীয়ে কি কৈছিল নুশুনিলে।

কাশ্মিৰীয়ে আশ্ৰয় বিচাৰিছিল—

সি নুশুনিলে।

কাশ্মিৰীৰ দেহৰ পৰিবৰ্তনৰ কথাও কৈছিল—

সি নুশুনিলে।

তাই গলে বাৰ্শ্মিৰ অশ্লুবিধা হব—

বাবে বাবে কৈছিল কাশ্মিৰীয়ে—সিহঁত দুটাৰ মাজলৈ নতুন আলহী
অহাৰ কথা—

সি নুশুনিলে।

শুনিলে কেৱল কাষৰ ঘৰটোৰ পৰা স্বপ্না আৰু ক্ল’ৰিণৰ হাঁহিবোৰ।
স্বপ্নাৰ কেইজনমান সহপাঠী অহাৰ বাবে ঘৰখনত ‘আলহী আপ্যায়ণ
পৰ্বব’ পিচত নানা কথাৰ আলোচনা চলে।

হাঁহিবোৰ তাৰে টুকুৰা।

টুকুৰাৰ জন্জননি বাৰ্শ্মিয়ে শুনিলে।

সেই হাঁহিবোৰ কাশ্মিৰীৰ বুকুত শিল পৰা যেন লাগিছিল। কাৰখানাৰ
সাজযোৰ পিন্ধি বাৰ্শ্মি ওলাই গৈছিল। ত্যাগৰ বেদনাত মুমূৰ্ষু হৈ
কাশ্মিৰীয়ে কান্দি কান্দি মজিয়া তিয়াইছিল বিদায়ৰ বেদনাত :

কান্দি কান্দি ;

চকুলো টুকি টুকি ;

মজিয়াত বং সানিছিল।

কোনেও নেদেখা বং—

বেদনাৰ স্মৃতিভৰা বং।

আজিয়েই কাশ্মিৰী যাবগৈ লাগিব। কলৈ যাব ? আগৰে পৰাতো
তাই যোৱাৰ কথা ভবা নাছিল। ভাবিছিল—জীৱনত নানান ঘাত
প্ৰতিঘাত খাই ঘূৰি ফুৰি এজন পুৰুষৰ কাষত আশ্ৰয় পাইছিল আটল
স্থঠাম দেহটোৰ বিনিময়ত।

ভাবিছিল দেহৰ সন্মুখ ঘাটল যেতিয়া জীৱনটোৰ বাবেই আশ্ৰয়ৰ থল
পালে কাশ্মিৰীয়ে।—ভাবিছিল সকল এখন সংসাৰ পাতিবলৈ সক্ষম
হৈছে কাশ্মিৰীজনী। বিচিত্ৰ চৰিত্ৰৰ মহিমা বুজিব নোৱাৰিলে
কাশ্মিৰীয়ে। কাঁচেৰে সজা ঘৰ জনজনাই খহি পৰিল.....সকল এটি
টুকুৰা চিন হৈ পৰি ব’ল কাশ্মিৰীৰ দেহৰ কোনো এক অংশত।

ভঙা কাঁচৰ টুকুৰাৰে জানো জীৱন জিলিকাৰ পাৰি !

এটুকুৰা ভঙা কাঁচ !

হয়তো এদিন জিলিকি উঠিব।

হয়তোবা শিল হৈ পৰি ব’ব বাটৰ কাষত.....।

আকৌ বাবুদাক পোৱাৰ বহুতো আশা বুকুত বান্ধি ওলাই গ’ল
কাশ্মিৰী। কোনো নিৰ্দিষ্ট ঠাইৰ পৰা অহা নাছিল কাশ্মিৰী ফিৰি

যাবলৈ। তাইক উদ্ধাৰ কৰিছিল বাৰ্মিয়ে কোনো এক অখ্যাত ঠাইৰ
এক অনামী গলিৰ চেপত থকা এটি সৰু জুপুৰীত বাসকৰা, কক্ষ
কোটাগত আৰু প্ৰোচা এজনী নাৰীৰ কৰলৰ পৰা। কাশ্মিৰী নামৰ
ছোৱালীজনীক নতুন বিচাৰি ফুৰা বাৰ্মিৰ ওচৰত টকাৰ বিনিময়ত
বজাৰৰ ছাগলী-পোৱালী বেচাৰ দৰে বেচিছিল সেই গলিৰ কুটিৰবাসিনী
কক্ষা প্ৰোচাই।

মুখত মৰম সনা মাতেৰে
কপালত চন্দনৰ ফোঁটেৰে
সতী, কৃষ্ণদাসীৰ গান্ধীৰ্য্যেৰে
সেই বৃদ্ধাই নগৰে চহৰে—
বাটে পথে ঘৰে ঘৰে
ভিক্ষাৰ জোলোঙা লৈ
ভিক্ষা কৰে এমুঠি অন্নৰ;
অজুহাত নাৰী সংগ্ৰহৰ,—
অবৈধ সংস্থান দাত্ৰী
কামদেৱী ফুৰে ঘৰে ঘৰে,
কোনো অচিন ক্ষুধাৰ তৃপ্তি গোটাই.....
এয়ে সেই বৃদ্ধা। কাশ্মিৰীৰ আশ্ৰয় আধাৰ।

কাশ্মিৰীক আঁতৰোৱাৰ তৃপ্তিত ক্ল'ৰিণে নিজেই এবাৰ হাঁহিলে।
বাৰ্মিক কাষত বাখি অব্যক্ত বেদনাবোৰ এক দুইকৈ কৈ যাব পৰাৰ
তৃপ্তিত আত্মহাৰা হ'ল। কিন্তু স্বপ্না! স্বপ্না!

আৰু এ বছৰ পাৰ হৈ গ'ল।

ঃ বাৰ্মি ?

॥ ১৮ ॥

ঃ কি চিফ্টাৰ ?

ঃ আজি তোমাক এটা কথা কওঁ। তুমি বেয়া পাবা নেকি ?

ঃ কথাটো আগতে কোৱা। ভাল বেয়াৰ বিচাৰ পিচত কৰিম।
কথাকৈ বাৰ্মিয়ে চুবট এটা জ্বলাই ক্ল'ৰিণৰ ফালে চাই চুবটৰ ধোঁৱাবোৰ
এৰি দিলে ক্ল'ৰিণৰ বুকুখনৰ ফালে। চুবটৰ ধোঁৱাৰ কুণ্ডলীৰ মাজত
যেন ক্ল'ৰিণ লুকাই পৰিল খন্তেকলৈ। ক্ল'ৰিণে ধোঁৱাবোৰ শাবীখনৰ
আঁচলেৰে বিচি দি কয়—

ঃ বাৰ্মি ! শূনা—

ঃ কোৱা !

ঃ তোমাকে মই মৰম কৰি আহিছোঁ, তোমাৰ লগত হস্পিতালত
চিনাকী হোৱাৰে পৰা, আৰু তুমিও আজি মোৰ আৰু স্বপ্নাৰ মৰমৰ
মাজত সোমাই পৰিলা অবাধে। তুমি ইমান সুন্দৰ.....!! ইমান
সুন্দৰ কিয় ?

ঃ কোৱা চিফ্টাৰ ! আচল কথাটো। অলক্ষাৰ লগাৰ নালাগে।

ঃ অলক্ষাৰ ? নহয় বাৰ্মি ! তুমি নুবুজিবা, তোমাৰ কাৰণে মই
অলক্ষাবেই নহয়, আৰু কিবা অমূল্য সম্পদো লগাৰ পাৰো।

ঃ কোৱা চিফ্টাৰ ! কি কথা ?

আগ্ৰহাণ্বিত হৈ বাৰ্মিয়ে ক্ল'ৰিণৰ ফালে চাই থাকিল অপলক দৃষ্টিৰে।
ক্ল'ৰিণে হাঁহিৰ বোল অলপ বঙচুৱা ওঁঠ দুটাত সানিলে কাষ চাপি
আহি ক'লে—

ঃ শূনা—আজি তোমাক সকলো কথা কম বাৰ্মি ! যি কথা আজি
এবছৰে তোমাক কোৱা নাই সেই কথা আজি কম। শূনি তুমি
হয়তো ভাবিবা—স্বাৰ্থৰ কাৰণে, আত্মতৃষ্টিৰ কাৰণে নাৰীয়ে এজন
পৰ-পুৰুষক কেনেকৈ মৰম চেনেহ কৰিব পাৰে বুলি। অৱশ্যে ই সত্য।
মোৰ স্বাৰ্থৰ কাৰণেই তোমাক মৰম চেনেহ আৰু শুশ্ৰূষা কৰি স্বপ্না
আৰু মোৰ মাজত তোমাক আমাৰ ঘৰৰ তৃতীয়জন কৰিবৰ ইচ্ছা
কৰোঁ বাৰ্মি ! তুমি কি ভাবা ?

॥ ১৯ ॥

উত্তৰ আশাত ক্ল'ৰিণে বাৰ্মিৰ ফালে অপলক নেত্ৰে চাই থাকে। বাৰ্মিয়ে চুবটোত হোপা এটা মাৰি ধোঁৱাবোৰ পুণৰ ক্ল'ৰিণৰ মুখৰ ফালে এৰি দিয়ে। খহি যোৱা বুকুৰ শাবীখন ক্ল'ৰিণে মৃণাল সদৃশ আঙুলি ছুটাবে চেপি ধৰি তুলি লয়। গাৰ আৰু মনৰ চঞ্চলতা হেতু পুণৰ খহি পৰে। শাবীখনে বাৰ্মিৰ বঙচুৱা লুভীয়া চকু দুটাৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰে। বাৰ্মিয়ে হাতৰ চুবটৰ টুকুৰাটো পেলাই দি চকিতে আঁউজি মেজৰ ওপৰত ভৰি দুটা তুলি ক্ল'ৰিণৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ভাবে। চুবটৰ ধোঁৱাবোৰে তেতিয়াও কোঠাৰ ভিতৰতে বিহাৰ কৰিছে। কাষৰ 'ড্ৰেচিং গ্লাচ' খনৰ আগত ধোঁৱাবোৰ নীলা আকাশৰ বগা ডাৱৰৰ দৰে লাগিছিল। ক্ল'ৰিণে বাৰ্মিলৈ চাই ব্যগ্ৰহে পুণৰ কয়—

: বাৰ্মি !

: কোৱা চিফ্টাৰ ! বৰ ব্যগ্ৰ হৈছা নহয় ?

: ব্যগ্ৰ ? নিশ্চয়।

লগে লগে ক্ল'ৰিণ বাৰ্মিৰ অতি ওচৰ চাপি যায়। বাৰ্মিয়ে পুণৰ এটা চুবট জ্বলাই, ক্ল'ৰিণে ক'লে—

: তুমি খুব চিগাৰেট খোৱা বাৰ্মি ! চিগাৰেট খাবলৈ এৰা। ই তোমাৰ নীলা চকু দুটা বঙা কৰি পেলাইছে।

: আৰু মদ ?

: মদতো তুমি এৰিব নোৱাৰা ; মই জানো ! কিন্তু, তুমি খু-উ-ব ভুল কৰিছা মদ খাই ! আগৰ কথা এবাৰ ভাবি চোৱাছোন !

: চিফ্টাৰ, চিগাৰেট মোৰ বন্ধু আৰু মদ ! মদ মোৰ পত্নী, ওয়াইফ !

: ছিঃ তুমি এইবোৰ কি কথা কৈছা ?

: স্বপ্না ক'ত ? আজি দেওবাৰ নহয় ?

: তাই কলেজলৈ গৈছে। কিবা ফাংচন আছে। দিয়া বাৰ্মি মোৰ কথাৰ উত্তৰ.....।

বাৰ্মি নীৰৱে থাকে। বহুপৰ পাবলৈ যায়, মেজত থকা ব'ল্ডগ'ল্ড 'টাইমপিচটো'ত। বাৰ্মিৰ নীৰৱতা লক্ষ্য কৰি ক্ল'ৰিণে পুণৰ কয়—

: কোৱা বাৰ্মি ! তুমি কি ভাবা মোৰ কথা ? তোমাক খুউব ভাল লাগে, তোমাক কোন হিতসাধকে মোৰ কাষলৈ আনি দিলে কব নোৱাৰো বাৰ্মি ! আৰু মোৰো অত্যন্ত প্ৰয়োজন আছিল ঠিক তোমাৰ দৰে অতি অকলশৰীয়া মানুহ এজনৰ।

: প্ৰয়োজন থাকিলে পায়, তাত মোৰ কোনো আপত্তি নাই চিফ্টাৰ ! কিন্তু স্বপ্নাৰ উক্তিৰ প্ৰয়োজন আছিল এই ক্ষেত্ৰত।

: স্বপ্নাৰ.....!

ক্ল'ৰিণে চিঞাৰ দৰে কৈ উঠিল। লগে লগেই যেন অলপ পিছুৱাই গ'ল ক্ল'ৰিণ। বাৰ্মিয়ে একো বুজিব নোৱাৰি ক্ল'ৰিণৰ ফালে চাই থাকি কয়—

: ওঁ, স্বপ্না ! স্বপ্নাই মোক ভাল পায় চিফ্টাৰ। তুমি নাজানা ! স্বপ্নাই মোক নিজতকৈও বেছি ভাল পায়। খুউব কম সময়ৰ ভিতৰতে স্বপ্নাৰ দৰে সুন্দৰী শিক্ষিতা গাভৰুজনীয়ে মোক ভালপাই পেলালে !

: স্বপ্নাই তোমাক ভাল পায়.....?

অসংলগ্ন হাঁহিৰে কোঠাটো ভৰাই পেলালে ক্ল'ৰিণে আৰু অৱজ্ঞাৰ দৃষ্টিৰে চাই থাকিল বাৰ্মিৰ ফালে। বাৰ্মিয়ে হতবাক হৈ ক্ল'ৰিণৰ উত্তৰলৈ অপেক্ষা কৰিলে। ক্ল'ৰিণে ক'লে—

: মই নাজানো বাৰ্মি ! স্বপ্না তোমাৰ কিমান ওচৰ চাপিছে !

: স্বপ্না ? স্বপ্না মোৰ খু-উ-ব ওচৰ চাপিছে চিফ্টাৰ ! তুমি নুবুজিবা সহজে ! স্বপ্না আধুনিকা !! তুমি জানো জানা চিফ্টাৰ !!

: মই খু-উ-ব জানো তাই শিক্ষিতা আৰু সুন্দৰী বুলি ! কিন্তু !

: অৰ্থাৎ.....!

: স্বপ্নাক জানো তুমি চিনি পাইছা বাৰ্মি ?

: অবাস্তৱ প্ৰশ্ন !

: অবাস্তৱ নহয় বাৰ্মি !

: স্বপ্না মোৰ খু-উ-ব ওচৰ চাপিছে। মই ভাবো—তাইৰ মৰম মিহলি অন্তৰখন মোৰ বাদে অন্যৰ কাৰণে বখা নাই।

: ভুল ! ভুল কৰিছা তুমি বাৰ্মি ! তুমি নাজানা...একাৰে মানুহক
কিমান সহায় কৰে !

উত্তেজনাৰ ফ্ল'ৰিণ যেন ভাগৰি পৰিছে। কিছু সময়ৰ বিৰতিৰ পিচত
পুনৰ কয়—

: তুমি মোৰ ঘৰত কিমান নিশা কটাইছা বাৰ্মি ?

: বহু নিশা।

: সেই নিশাবোৰৰ ভিতৰত তুমি স্বপ্নাৰ মৰম কিমান পাইছিলি ?

: বহুত ! বহুত মৰম আৰু চেনেহ পাইছিলো !! তুমি নুবুজিবা
চিফ্টাৰ !

ফ্ল'ৰিণ কিছুসময় বুদ্ধিহীন হৈ বৈ গ'ল কথা নোকোৱাকৈ। শেষত
বাৰ্মিয়ে ক'লে—

: কিয়, তোমাৰ বিশ্বাস নহয় নেকি ?

: তুমি মদ খোৱা ?

: খাওঁ !

: নিচা লাগে মদ খালে ?

: অবাপ্তিত আৰু অপ্ৰাসঙ্গিক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নিদিওঁ ফ্ল'ৰিণ !

: বাঞ্ছিত ! চিৰবাঞ্ছিত এই প্ৰশ্ন। তুমি মদ খোৱাৰ লগত স্বপ্না
আৰু মোৰ জীৱনৰ একোটা বিবাৰ্চ প্ৰশ্ন লুকাই আছে।

: জীৱনৰ প্ৰশ্ন ?

: মদ খালে নিচা লাগে। মই জানো। তুমি মদ খাই মোৰ কোঠালীত
ৰাতি পৰি থাক। ময়ো ৰাতি খওঁ ক'ববাত নিচা লাগি অলিয়ে-
গলিয়ে, খালে-ডোঙে পৰি থাকা বুলি। তুমিয়েইতো কোৱা।—“টকা
মদ আৰু মাইকী” হলেই তুমি তোমাৰ জীৱনৰ দিনবোৰ কটাই দিব
পাৰা বুলি।

: ওঁ, ই মোৰ লক্ষ্য। মদ মই খাওঁ ; টকা পাওঁ কাৰখানাত কাম কৰি,
আৰু স্বপ্নাক পাওঁ মোৰ প্ৰয়োজন মতে। আগতে স্বপ্নাৰ ঠাইত

আছিল সেই আজলী কাশ্মিৰী জনী ! মোৰ কিহৰ অভাব চিফ্টাৰ ?
কোৱা মই এই দুৰ্নীয়াত সুখী নহয় বুলি ?

: স্বপ্নাই তোমাক ঘিণ কৰে বাৰ্মি। তুমি স্বপ্নাৰ কথা নাভাবিবা।
তাই স্থান-কাল-পাত্ৰৰ ভেদাভেদ বুজে। তাই মুৰ্খ নহয় বাৰ্মি !

বাৰ্মিয়ে ঠাট্টাৰ স্তবত হাঁহি ফ্ল'ৰিণৰ ফালে চালে ! ফ্ল'ৰিণে খং
প্ৰদৰ্শিত কৰাৰ চেষ্টাৰে ক'লে—

: ঠাট্টাৰে মোক পৰাজয় কৰিব নোৱাৰিবা বাৰ্মি !

: ঠাট্টা নহয় ফ্ল'ৰিণ ! ই তোমাৰ বুজাত ভুল হ'ল ! ভুল নুবুজিবা।

কিছুসময় নীৰৱে থাকিল ফ্ল'ৰিণ। প্ৰত্যয়ৰ স্তবত পুনৰপি কয়
ফ্ল'ৰিণে—

: তুমি মদ খোৱা বাৰ্মি ! মদাহী বুলি কয় মদখোৱা মানুহক। আৰু
মদ খালে নিচা লাগে—হিতাহিত জ্ঞান হেৰায়। এইবোৰ মই
ভালকৈয়ে জানো।

পুনৰ ঠাট্টাৰ স্তবত বাৰ্মিয়ে কয়—

: আৰু কি হয় মদ খালে ?

: নহয়, একো নহয় ! তুমি মদ খাই ৰাতি মোৰ তাত থাকা।—কি হয়
জানা ? নাজানা। মই জানো কি হয়। তোমাৰ নিচাৰ বাগীত
প্ৰয়োজনৰ অভাববোৰ ময়েই পুৰাওঁ। তোমাৰ নিচায়ুক্ত ৰাতিৰ লগৰী
হৈ ৰাতিক বিদায় দিওঁ...। তুমি নিচাৰ চকুৰে দেখা—তোমাৰ সেই
শুশ্ৰূষাকাৰিণী তোমাৰ মানসী স্বপ্নাৰ বাদে আন কোনো নহয় বুলি।
মদ খাই বহুতো মানুহে ভুল কৰে.....তুমি মদ খোৱা.....স্বপ্না শুই
থাকে—আৰু মই থাকোঁ তোমাৰ প্ৰয়োজনৰ বাবে উজাগৰে.....।

: তুমি কি বকিছা।

: প্ৰলাপ নহয়, বাৰ্মি ! ই মোৰ জীৱনৰ উক্তি ! স্বপ্নাই তোমাক
ভাল পায় বুলি মই জানো। কিন্তু মোতকৈ বেছি নহয় তাইৰ
ভালপোৱা। তাই তোমাৰ ৰূপ ভাল পায়, কিন্তু, এনে চৰিত্ৰৰ

মানুহটোলৈ তাই ভয় কৰে। ভয় কৰে তাই তোমাৰ হাতত ধৰা দিবলৈ। তুমি মোৰ! স্বপ্নাৰ নহয়। স্বপ্নাৰ প্ৰেম তোমাৰ কাৰণে নহয়। মোৰ তোমাৰ ওপৰত অধিকাৰ আছে ভালপোৱাৰ! জানা! তুমি মোৰ জীৱনৰ দ্বিতীয় পুৰুষ।

ঃ চিফ্টাৰ!

বাৰ্ণিয়ে বিড়ম্বনাবে চিঞৰি কয়। ক্ল'ৰিণে বাৰ্ণিৰ কাষলৈ গৈ গাত হাত দি কয়—

ঃ নহয় বাৰ্ণি! মোক ক্ল'ৰিণ বুলি কোৱা। ডাৰ্লিং...প্ৰিয়া...। মই...মই এই মাতৰাৰ কাৰণে পৃথিৱীত নিচেই দুখীয়া বাৰ্ণি। তুমি মোক প্ৰিয়া বুলি কোৱা। তুমি স্বপ্নাৰ নহয়; মোৰ। ময়ো আনৰ নহয়, তোমাৰ...।

ঃ তুমি মোৰ চিফ্টাৰ ক্ল'ৰিণ। তুমি মোক মৃত্যু-কুণ্ডৰ পৰা জীয়াই তুলিছিল। তুমি মোক নতুন জন্ম দিছিল। কিয় আকৌ মোক হত্যা কৰিবলৈ আহিছা?

ঃ হত্যা? নহয় বাৰ্ণি। তোমাক জীয়াই তুলিলো কেৱল মোৰ স্বাৰ্থৰ কাৰণে। তুমি নাভাবিবা মই পাৰাণী হৈ নাৰ্চ হৈছোঁ বুলি। যি নাৰ্চ হয় সিহঁতৰ অন্তৰ মানুহৰ প্ৰতি কৰুণাবে ভৰা। কিন্তু মোৰ দৰে বিগত যৌৱনা ষোড়শীৰ জীৱনত এতিয়াও যৌৱনৰ তাগিদ আছে কাৰণেই তোমাক মোৰ প্ৰয়োজন হৈছে বাৰ্ণি! মোৰ অন্তৰখনো বঙা তেজ আৰু কেঁচা-মঙহেৰে তৈয়াৰী। আজি সেই অন্তৰেই তোমাক ভাল পাবলৈ বিচাৰে...!! তুমি...!!! ক্ল'ৰিণে কৰ নোৱাৰি উচুপিবলৈ ধৰিলে। দুই নীলা চকুৰ কোণত কুহুমীয়া গৰম পানীৰ বাৰিষা হ'ল ক্ল'ৰিণৰ। বাৰ্ণিয়ে তাইৰ ফালে চাই হাতৰ আধকৰা চুৰটটো পেলাই দিলে। ক্ল'ৰিণেও বাৰ্ণিৰ ফালে খন্তেক চাই থাকি উপায়হীন হৈ কিবা এক আবেগত সাবট মাৰি ধৰিলে বাৰ্ণিক। বাৰ্ণিয়েও উপায়হীন হৈ বিবস্ত্ৰিবে নিজকে আঁতৰাবৰ চেষ্টা কৰি কয়—

ঃ চিফ্টাৰ !!!

ঃ বাৰ্ণি! তুমি মোৰ....!

ঃ মই মদ নাখাওঁ চিফ্টাৰ! ভুল কৰিছিলো মদ খাই....।

ঃ মদ নাখালেও তুমি মোৰ বাৰ্ণি, স্বপ্নাৰ নহয়। তাই জানে তুমি মোৰ বাৰ্ণি বুলি! তাই জানে তুমি মোৰ সৃষ্টিতাত....”

ঃ স্বপ্নাই ভেস্তে অভিনয় কৰিছিল।

ঃ উপযুক্ত হবৰ বাবে ছোৱালীবোৰে অভিনয় নকৰিলে নহয় বাৰ্ণি! তাই গাভৰু, আৰু তোমাৰ ৰূপ-লুভীয়া বঙা চকুযোৰ। তাই তোমাৰ স্পৰ্শলৈ ভয় কৰে বাৰ্ণি! তাই কলেজত পঢ়া কোমল পখিলা। আৰু তুমি কাৰখানাত লো-তীখাৰ লগত যুঁজ কৰা এক জীৱন্ত যন্ত্ৰ! তাৰ বাদে আৰু অন্য কি হব পাৰে বাৰ্ণি?

বাৰ্ণিয়ে মূৰত হাত দি তলমু কাৰি থাকে। ক্ল'ৰিণে বাৰ্ণিৰ চলিত হাত বুলাই থাকি কিছুসময় নীৰৱতাৰ মাজেদিয়েই পাৰ কৰি দিয়ে। দীঘল উশাহ এটা সলাই বাৰ্ণিয়ে কয়—

ঃ চিফ্টাৰ! তুমি মোৰ চিফ্টাৰ ক্ল'ৰিণ!

ঃ নহয়, নহয়, বাৰ্ণি! তুমি মোৰ ডাৰ্লিং!

ঃ ডাৰ্লিং নহয় চিফ্টাৰ! তুমি মোক হত্যা কৰিছা!! মোৰ আৰু স্বপ্নাৰ মাজত থকা মৰমবোৰক তুমি হত্যা কৰিছা!!!

ঃ তোমাৰ মৰমক মই হত্যা কৰা নাই বাৰ্ণি! স্বপ্নাই কৰিছে।

ঃ তুমি!

ঃ তুমি মদ খোৱা। কাৰখানাত কাম কৰি টকা পোৱা, আৰু তোমাৰ ৰুচিৰ কাৰণে এজনী তিবোতাৰ বাদে আৰু কি বেছি লাগে....? ই তোমাৰ অভীষ্ট,....

ঃ মোক স্বপ্নাক লাগে চিফ্টাৰ! তোমাক নহয়। তোমাৰ কাৰণে মই জীৱনৰ এটা মুহূৰ্ত্তও খৰচ কৰিব নোৱাৰোঁ চিফ্টাৰ!

: স্বপ্নাই তোমাক নিবিচাবে। তোমাব কচিব কাবণে তাই প্রস্তুত
নহয়। আৰু তুমি মোৰ কাবণেই তোমাব জীৱনৰ বিশ্রামৰ বহুতো
নিশা মোৰ কোঠাত, মোৰ কাবণেই খবচ কৰিলা বাৰ্ম্মি !

বাৰ্ম্মিয়ে একো নকলে। ক্ল'বিণে বটলৰ পৰা গিলাচত অলপ 'থি' এন্ড'
ঢালি দি কয়—

: অলপ খোৱা।

: নেখাওঁ।

: কিয় ?

: ইচ্ছা নাই।

: আজি অনিচ্ছা ?

: তুমি 'চাকি' নহয় ক্ল'বিণ ! মোৰ সুবাব পিয়লা ভৰাই দিবলৈ....!

: জানো। তুমিও 'ওমৰ' নোহোৱা ! কিন্তু তুমি মোৰ বাৰ্ম্মি !!
আৰু মই তোমাব ক্ল'বিণ !!! স্বপ্না নহয়। খোৱা ! এইয়া মোৰ
শ্রদ্ধা....।

গিলাচটো হাতত লৈ ক্ল'বিণে বাৰ্ম্মিৰ ফালে আগুৱাই দিয়ে।

বাৰ্ম্মিয়েও হাত মেলি গিলাচটো লৈ প্ৰথম সোহা মাৰে।

ক্ল'বিণে কোঠাটোৰ পূবকোণৰ থিৰিকীখন বন্ধ কৰি দিয়ে।

তেতিয়া কুৰ'লী আঁতৰি গৈছিল।

আকাশত ক'লা ডাৱৰ জমিছিল।

বৰষুণ অহাৰ আগ জাননী দিছে বতৰে।

আকাশৰ পশ্চিম কোণত মেঘে গৰজিছে।

উত্তৰ কোণ ক'লা মেঘে আৱৰি ধৰিছে।

কোঠাত তেতিয়া অলপ আন্ধাৰ নামিছিল।

বাতিৰ আন্ধাৰ নহয়। ডাৱৰীয়া বতৰৰ সুকণক ক'লা মেঘে ঢাকি ধৰা

কোঠাৰ ভিতৰৰ আন্ধাৰ। খোলা ছুৱাবখনেদি বৰফ-চেঁটা বতাহ

এজাক সোমাই আহে। ছুৱাবখন বন্ধ কৰি বতাহৰ গতি বন্ধ কৰিলে
ক্ল'বিণে।

: বাৰ্ম্মি ! বৰ ঠাণ্ডা পৰিছে। অলপ পিচতে ধুমুহা^১ হ'ব কিজানি ?
তুমি অলপ বহা। মই দুকাপ কফি আনো।

বাৰ্ম্মিয়ে একো নক'লে। তলমু কৰি বহি থাকিল। ক্ল'বিণ ভিতৰ
ছুৱাবেদি সোমাই গ'ল। মেজৰ ঘড়ীটোৰ কাটা ঘূৰে। ক্ল'বিণ কামত
ব্যস্ত হৈ পৰিছে। বাৰ্ম্মিয়ে হাতৰ আধা শেষ হোৱা 'বামৰ' গিলাচটো
লৈ বহুত কথাৰেই ভাবিছে—

নাৰীৰ নিবেদনত আনন্দ আছে—

নাৰীৰ চেনেহ ভালপোৱাৰ অৱমাননাত বেদনা আছে—

নাৰীৰ মৌল নুবুজি ত্যাগ কৰাতও বেদনা আছে।

সেইদিনা স্বপ্নাইতে হাঁহিছিল...

কিন্তু, কাশ্মিৰীয়ে কান্দি কান্দি গুছি গৈছিল।

বাৰ্ম্মি, ক্ল'বিণ, কাশ্মিৰী আৰু স্বপ্নাৰ নিৰ্দিষ্ট জাতিয়তা বা বংশ-গোঁৱৰ
বুলিবলৈ একো নাছিল। নগৰ, মহানগৰ আৰু চহৰবোৰত সাধাৰণতে
এনে ধৰণৰ বহুতো মানুহ থাকে। সেই বোৰক কোন জাতিৰ অন্তৰ্গত
বুলি ধৰিব পাৰি সঠিককৈ কোৱা টান। তথাপিও সিহঁত মানব
জাতিৰে অন্তৰ্গত। সিহঁতেও পৰম্পৰাৰ প্ৰতি সহানুভূতি দেখুৱাব
জানে। মৰম মিহলি তেজ-মঙহেৰে গঢ়া একোখনি অন্তৰ আছে আৰু

আছে জাতীয়তা হীন মায়া-মমতাবে গঢ়া একোখন সমাজ। সেই সমাজত জাতীয়তা নাই; কিন্তু মানৱতা আছে। সিহঁতৰ ধৰ্ম্য নাই কিন্তু নীতি-নিয়ম মানি চলিব পৰা ক্ষমতা আছে। য'ত নেকি জাতীয়তা বা বংশৰ গোবন্ধেৰে পৰিপূৰ্ণ এখন সমাজৰ দৰে পাপ-পঙ্কিলতাৰ কোনো চেকা নাই। থাকিলেও সেইবোৰত সিহঁতে অতি তুচ্ছ জ্ঞান কৰে। সিহঁত মানুহ। মৰুষ্ক সিহঁতৰো আছে। জাতি ধৰ্ম্যৰ উত্থান-উত্থানি ভাৱহীন ই এখন পবিত্ৰ সমাজ। মানব সমাজ, আৰু সিহঁতৰ ধৰ্ম্য হ'ল মানব ধৰ্ম্য। বান্ধি ক্ল'বিণ, কাশ্মিৰী আৰু স্বপ্নাও আছিল ঠিক তেনে এখন সমাজৰে; তেজ-মণ্ডহেৰে গঠিত সম্ভ্ৰান্ত তেজৰ অনুচক্ৰিকাৰ্ণ একো একোটা জীয়া দেহৰ মানুহ।

বান্ধি আৰু ক্ল'বিণ ওচৰা-ওচৰিকৈ থকা এটা বছৰ পাৰহৈ গৈছিল। সেইদিনাও আগৰ দৰে ক্ল'বিণে বান্ধিৰ মেজত ভাত সজাই থৈ তালৈ অপেক্ষা কৰি আছিল। ভাত খাই উঠিয়েই বান্ধি ক্ল'বিণৰ কোঠালৈ আহিছিল। বান্ধি অহা দেখি অৰ্দ্ধনগ্না হৈ শুই থকা ক্ল'বিণ বিছনাৰ পৰা নামি অসংযত কাপোৰবোৰ সংযত কৰি লৈছিল বান্ধিৰ লোভ লগাকৈ; আৰু মূৰৰ আউলি-বাউলি চুলিবোৰ হাতেৰে ঠিক কৰি লৈ বান্ধিক আবামী চকীখনতে বহিবলৈ দিছিল। বান্ধি বহিয়েই স্বপ্নাৰ কথা স্মৃতিছিল, কিন্তু চতুৰা ক্ল'বিণে স্বপ্না প্ৰসঙ্গ উল্লেখ নকৰি আত্মনিবেদনৰ পাতনিৰে “থি এক্স বাম” আৰু একাপ কফিৰে বান্ধিক আপ্যায়ণ কৰিছিল।

ঃ থোৱা বান্ধি; ঠাণ্ডা হৈ যাব।

ঃ হুঁ!

বান্ধিৰ তদ্ভা ভাঙিল।

ঃ কফি খোৱা।

বান্ধিয়ে কফিৰ কাপ হাতত তুলি লৈ কাপত ওঁঠ লগাই সোহা মাৰে। সময় বাগৰি যায়। খালি কাপ-প্লেট যোৰ মেজত থৈ বান্ধিয়ে ক্ল'বিণক কয়—

ঃ ক্ল'বিণ!

ঃ কোৱা বান্ধি।

ঃ তুমি মোক কিয় ভাল পোৱা.....?

ঃ ভাল লাগে কাৰণে.....।

ঃ মোৰ ভাত কাশ্মিৰী এবছৰ আছিল।

ঃ মই জানো।

ঃ তেন্তে কোৱা; মোক কিয় ভাল পোৱা?

ঃ মোলৈ চোৱা বান্ধি! বুজিবা মই তোমাক কিয় ভাল পাওঁ। বান্ধিয়ে অৰাক হৈ ক্ল'বিণৰ ফালে চাই থাকে। ক্ল'বিণ মাটিৰ পুতলাৰ দৰে স্থবিৰ হৈ বৈ থাকি কয়—

ঃ কি দেখিলা বাক?

ঃ তোমাক দেখিছো! আৰু কি দেখিম.....?

ঃ আৰু একো দেখা নাই?

ঃ নাই।

ঃ তুমি বুজা নাই বান্ধি! মোৰ দেহৰ কাশ্মি তোমাৰ ভাবাক্ৰান্ত শব্দৰ তেজৰ কণাৰে গঢ়ি উঠিছে। বুজিছা?

ঃ নাই বুজা।

ঃ তোমাৰ খং উঠিছে বান্ধি! মই বুজাই কব নোৱাৰো।

ঃ খং! নাই উঠা। বুজাই কোৱা!

ঃ এতিয়াও নাই বুজা? নাৰীৰ উক্তি নুবুজি পুৰুষে বহুতো ভুল কৰে বান্ধি!

ঃ সেই কাৰণেই কৈছো বুজাই কোৱা বুলি।

ক্ল'বিণে কিছুপৰ নৌবৰে থাকিল বাৰ্ণিয়ে ফালে অপলক দৃষ্টিৰে চাই
চাই। বাৰ্ণিয়ে এটা চুৰট জ্বলালে! ক্ল'বিণে ক'লে—

: মই....মই 'মাক' হম বাৰ্ণি!

: 'মাক' হব?!

: ওঁ, মই 'মাক' হম। মাত্ৰ আক কেইটামান দিনৰ শেষত....।

অবাক দৃষ্টিৰে বাৰ্ণিয়ে ক্ল'বিণৰ ফালে চাই ব'ল। ক্ল'বিণে পুনৰ
কলে—

: অন্তৰ পৰা নহয় বাৰ্ণি! মই তোমাৰ পৰা....তোমাৰ যৌৱনোচ্ছল
দেহৰ ক্ষুধা-ক্ষবিত-শক্তি ধাবণ কৰাৰ ফলত মই 'মাক' হবৰ কাৰণে
সাজু হলো—তোমাৰ পৰা। মই এতিয়া অন্তৰ্বৰ্ত্তী....। মাত্ৰ কেইটামান
দিনৰ পিচত মই তোমাক পিতৃৰ সন্মানেৰে শোভিত কৰি তোমাৰ
কোলাত এটি দেৱ-শিশু দিব পাৰিম বাৰ্ণি....!

বাৰ্ণিয়ে একো আগ্ৰহ নেদেখুৱালে। তলমু কৰি কিবা যেন চিন্তাত
মগ্ন হ'ল খন্তেকৰ কাৰণে। ক্ল'বিণে বাৰ্ণিৰ গাত ধৰি পুনৰ ক'লে—

: কিয়, মোৰ জানো অধিকাৰ নাই 'মাক' হবৰ?

: আছে ক্ল'বিণ। তুমি নাৰী। নাৰী মাত্ৰেই 'মাক' হোৱাৰ অধিকাৰ
আছে। তোমাবো আছে। কিন্তু, ইমান ভুৱা, ইমান অভিনয়ৰ
প্ৰয়োজন আছিল কিহৰ বাবে?

: ভুৱা! অভিনয়!! নহয় বাৰ্ণি! ভুৱা অভিনয় নহয় স্বপ্নাৰ। এই
অভিনয় মোৰ। মোক তোমাক লাগে। মোৰ অন্তৰে তোমাক
বিচাৰিছে স্বামী কৰি লবলৈ। তুমি পাৰিবা, বাৰ্ণি! তুমি—
পাৰিবা।আন্ধাৰৰ বুকুত অলেখ জীৱনৰ জুৱা-চুৰিৰ বৰহাট বহে;
অলেখ তাণ্ডৱ-লীলা জড়িত আন্ধাৰ বাতিয়ে হাজাৰ হাজাৰ মানব বান্ধকৰ
আমোদৰ আহিলা যোগায়। কিন্তু, তুমি নাভাবিবা স্বপ্না বুলি....তাই
এতিয়া 'মাক' নহয়; বহুত দেৱী...আক তোমাৰ পৰা
নহয়....।

ক্ল'বিণে বাৰ্ণিৰ ওচৰ চাপি মেজৰ 'কাপ-প্লেট' যোৰ আঁতৰাই থৈ
মুখা-মুখিকৈ বহে। বাহিৰত বতাহৰ পূৰ্ণ পয়োভব। সন্ধ্যা আহিব
এতিয়া। চহৰখনৰ বাজ-আলিৰ গলিবোৰত জনতাৰ ভীৰ। ক্ল'বিণৰ
কোঠাৰ ভেটিলেটৰ দুখনেদি বাহিৰৰ বতাহৰ প্ৰচণ্ড গতিৰ কিছুঅংশ
সোমাই আহি খেলিমেলি কৰি তুলিছে। বাৰ্ণিয়ে ওপৰলৈ চায়।
ক্ল'বিণে কয়—

: বন্ধ কৰি দিম নেকি?

: দিয়া।

ক্ল'বিণে বচি টানি ভেটিলেটৰ দুখন বন্ধ কৰি দিয়ে। কোঠাত আৱদ্ধ
বতাহবোৰ গতিহীন হয়। আবদ্ধ বতাহেৰে স্থবিৰ কোঠাটোত চুৰটৰ
ধোঁৱাই আৱৰি ধৰে দুয়োকে। আন্ধাৰ নামিছিল কোঠাটোত ঘনকৈ!
ক্ল'বিণে লাইটৰ কথা ক'লে—

: জ্বলাই দিম?

: দিয়া

কোঠাটো পোহৰ হ'ল। ক্ল'বিণ ওচৰলৈ আহি ক'লে—

: আজি বাতিলৈ বৰ ঠাণ্ডা পৰিব বাৰ্ণি। ধুমুহা শেষ হলে 'ফগ'
পৰিব।

: ধুমুহাৰ পিচত 'ফগ'.....?

: আগতে কেইবাদিনো পৰিছে। ইয়াত ধুমুহাৰ পিচত 'ফগ' পৰে।

: ইয়াত পৰিব পাবে 'ফগ'। কাশ্মিৰত নপৰে। শিলঙতো। ই মোৰ
অভিজ্ঞতা।

: তুমি এতিয়া চিম্লাত আছা।

: জানো। স্বপ্না অহাত দেৱী হব নেকি?

: দেৱী! দেৱী হব পাবে। কাৰণ ধুমুহা, আহিছে।

: ধুমুহাতো পানীৰ নহয়?

: বতাহৰ ধুমুহা হলে বেছি ভয় বাৰ্ণি!

: বতাহৰ মাজত মানুহ জীয়াই থাকে। ভয় কিহৰ?

ঃ বতাহলৈ আমি ভয় কৰো। আমি তিবোতা !

ঃ অৱশ্যে, স্বপ্নাও.....।

ঃ এতিয়া পাঁচ বাজিল বান্দি ! অলপ খাই লোৱা। ধুমুহা নকমে।
স্বপ্নাও নাহে.....।

ক্ল'বিণে 'থি, এক্স' গিলাচত ঢালে। বান্দিয়ে খায়। বাহিবৰ বতাহ
কমিল। বান্দিয়ে কয়—

ঃ ধুমুহা কমিছে। মই যাওঁ। মোৰ কোঠাৰ দুৱাৰ খোলা আছে
বোধ কৰো।

ঃ তুমি বহা। মই চাই আহো।

বাহিবত বতাহ নাই। ক্ল'বিণে থিৰিকীখন মেলি বাহিবলৈ চাই কয়—

ঃ চোৱা বান্দি ! মই আগতে কৈছিলো, ধুমুহাৰ পিচত 'ফগ' পৰিব বুলি !

ঃ ধুমুহাৰ পিচত কেতিয়াবা ব'দও দিয়ে ক্ল'বিণ ! পাহাৰীয়া ঠাইৰ বতৰ
চিনা টান। ঠিক মানুহৰ দৰে.....।

ক্ল'বিণ কোঠাৰ পৰা ওলাই গ'ল। বান্দিয়ে ছমুনিয়াহ এবিলে।
অকলশৰে কোঠাত বহি কাশ্মিৰী নামৰ সেই বক্তিতাজনীৰ কথা
ভাবিছে। বান্দিয়ে জীৱনত বহুতো নাবীৰ সান্নিধ্য লভিছিল।
বহুতো নাবীক আশ্ৰয় দি বাখিছিল। তাৰ বাবে সমাজত বান্দি বহু
বিবাহিত পুৰুষ বুলি এটা গুজব উঠিছিল। কিন্তু সিহঁতৰ স্মৃতিয়ে
তাক এদিনো জোকাবৰ পৰা নাছিল—এদিনো সিহঁতৰ কাৰণে তাৰ
খেলিমেলি মনৰ মাজত ভাবৰ সূত্ৰপাত হোৱা নাছিল। কিন্তু, আজি
তাৰ মনটো কাশ্মিৰী নামৰ অঘৰী ছোৱালীজনীৰ কাৰণে কান্দি
উঠিছে। আকৌ বিচাৰি পোৱাৰ বেদনাত তাৰ মন কান্দি উঠিছে—
ঠিক যেন মীৰ্জা গালিবে প্ৰেমিক উলটি অহাৰ আশাবে বাটৰ কাষত
বৈ বৈ ভাগৰি পৰাৰ দৰেই—

“বাটৰ কাষৰ নিয়”ত তিতা

মই যে এমুঠি শুকান ধূলি,

আশা পালি আছে এই বাটৰ কাষত

উভটি ছনাই আহিবা বুলি !”

হয়তো কাশ্মিৰী আৰু উলটি নাহিব। যি কাশ্মিৰী গ'ল তাই আৰু
বান্দিৰ সকলো সন্ধ্যা লোপ হৈ যোৱাৰ আগলৈকে উলটি নাহিব। সেই
পাৰ্শ্বাণ বান্দিৰ অন্তৰত কাশ্মিৰীয়ে মচিব নোৱৰা দাগ বহুৱাই গুছি গ'ল।

কিন্তু কোঠাৰ পৰা ওলাই যোৱা ক্ল'বিণ বান্দিৰ ওচৰলৈ পুনৰ উলটি
আছিল। বান্দিয়ে ক্ল'বিণৰ ফালে চাই দুৱাৰখন বন্ধ কৰি দিবলৈ
ক'লে—। ক্ল'বিণে দুৱাৰখন বন্ধ কৰি ক'লে—

ঃ ভোমাক কোটটো লাগিব নেকি ? বাহিবত ঠাণ্ডা পৰিছে।

ঃ জেকেটটো আছেই। অলপ 'বাম' ঢালি দিয়া।

ক্ল'বিণে বটলৰ পৰা 'বাম' ঢালি দিয়ে। বান্দিয়ে প্ৰায় একে সোহাই
শেষ কৰে। ঘড়ীৰ কাটা আগুৱাই গৈছে। কোঠাটো নীৰৱ হৈ
পৰিছে ক্ল'বিণ ভিতৰলৈ যোৱাৰ কাৰণে। পুনৰ দুকাপ কফি লৈ
ক্ল'বিণ কোঠালৈ সোমাই আহে।

কফি শেষ হয়।

সময় পাব হয়।

থিৰিকীয়েদি বাহিবৰ কুঁৱলীৰ কণাবোৰ ভিতৰ সোমায়।

ঃ ক্ল'বিণ !

ঃ হুঁ !

ঃ তুমি মোক কিয় ইমান ভালপোৱা ?

ঃ আৰু কিবা কৰ লাগিব ?

: নিশ্চয়, নিশ্চয় কব লাগিব।

: অৱশ্যে তোমাক কবই লাগিব তোমাক ভাল পোৱাৰ কাৰণটো।
ই অতি পুৰণি কাহিনী বাৰ্মি। কোনোবা কবিয়ে কৈছিল “আজি
যিটো অতি সামান্য ঘটনা, কাইলৈ সেইটোৱেই বহুতপূৰ্ণ কাহিনী হৈ
পৰিব...(মীৰ্জ্জা গালিব)। ঠিক এনেকুৱাই আছিল মোৰ অতীতটো।
তেতিয়া আছিল অতি সামান্য ঘটনা। এতিয়া সি কাহিনীলৈ
ৰূপান্তৰিত হৈ পৰিছে! ডাঙৰ ঘটনা হোৱাহলে বুৰঞ্জীৰ পৃষ্ঠা
বাঢ়িলহেঁতেন। আমি সক মানুহ! আমাৰ জীৱনৰ কাহিনী সক!
মাত্ৰ এটা জীৱন কেনেকৈ ধ্বংস হৈ যাবৰ উপক্ৰম হৈছে তাৰেই
কাহিনী....।

: কৈ যোৱা। কি ঘটনা, কি কাহিনী আছে কৈ যোৱা।

: তুমি যদি সেই কাহিনী শুনা মোক ঘিণ কৰিব লাগিব বাৰ্মি।

: মই মানুহক ঘিণ কৰিব নাজানো চিকিৰ। মোৰ দৰে মানুহে মানুহক
ঘিণ কৰিব নাজানে। কিন্তু, মই সকলোৰে ঘৃণাৰ পাত্ৰ।

: তুমি মোৰ ঘৃণিত নোহোৱা বাৰ্মি।

: তুমি নকৰিব পাবা ঘৃণা! কিন্তু, বহুতে কৰে। কোৱা! তোমাৰ
কি ঘিণ লগা কথা আছে?

: কি কম? কোন থিনিৰ পৰা আৰম্ভ কৰিলে তুমি বুজি পাবা কব
নোৱাৰো। তথাপি...তথাপি ঠিক তোমাৰ দৰে বাৰ্মি! ঠিক
তোমাৰ দৰে গুৱনী ডেকাজন....!! শকত নিটোল মুখখনত ক’লা
গোফ কোটাৰে ঘনকৈ দাড়ি থকা....! তেৱেঁই....!!! ফ্ল’ৰিণে আৰু
কব নোৱাৰি কমালখনেৰে চকুলো মচে। বাৰ্মিয়ে ব্যগ্ৰহৈ কয়—

: কোৱা কি হ’ল ফ্ল’ৰিণ? কৈ যোৱা—

ফ্ল’ৰিণে উচুপি উচুপি ক’লে—

কান্দি কান্দি ক’লে—

চকুলো মচি মচি অতীত স্মৰণ ক’লে—

: আজি ন বছৰৰ আগৰ কথা বাৰ্মি! আমি আছিলো তেতিয়া কলিকতা

মহানগৰীৰ এক অঞ্চলৰ এটা সৰু গলিত। অকল কলিকতাই নহয়।
বেনাৰস আৰু বাঙ্গালোৰৰ অতি সৰু সৰু গলিৰ প্ৰতি ধূলি-কণাৰ
লগত আছিল আমাৰ চিৰ-চিনাকী আৰু নানান অভিজ্ঞতা। জীৱন
যাত্ৰাৰ পথত যেতিয়া আমি কলিকতাত আছিলো তেতিয়া ঠিক তোমাৰ
দৰে ডেকাজনক জেহিৰে লৈ গৈছিল ভাৰত বিখ্যাত সোনাগাছিত থকা
মোৰ কুঠৰীলৈ। তেতিয়া কাল বাতিৰ ঘড়ীত এঘাৰ বাজি মাত্ৰ
কেইটামান মিনিট পাৰহৈ গৈছিল।

: কোন জেহিৰ?

: জেহিৰ মোৰ কোনো নাছিল সম্বন্ধত। নহয়, সম্বন্ধৰে আছিল;
জীয়াই থকাৰ বাবে নাৰীয়ে অচিন পুৰুষক সম্বন্ধৰ এজন কৰি লব
লগাত পৰে। ক্ষীণ দেহৰ, অৰ্দ্ধ শিক্ষিত নিবনুৱা ডেকা জেহিৰ
আছিল গলিৰ কাষৰ এখন সস্তীয়া হোটেলত। সিয়েই আমাৰ জীয়াই
থকাৰ পথত গুৰিয়াল হৈছিল।

: আৰু কোন আছিল তোমাৰ লগত?

: আমি! আমি মানে মই, প্ৰমীলা আৰু বাণী।

: একেলগে—?

: নহয়। তিনিওৰে তিনটা সৰু সৰু কোঠালী আছিল। থাইছিলো
একেলগে, শুইছিলো বেলেগে বেলেগে।...খোলাখুলি ভাবেই কওঁ
বাৰ্মি! আমি আছিলো সমাজৰ বান্ধোনৰ বাহিৰত থকা একো
একোজনী দেহোপজীৱিনী তিবোতা। আৰু জেহিৰ আছিল আমাৰ
দালাল। জেহিৰক দালাল কৰি লৈয়েই আমি কৰিছিলো আন্ধাৰ
গলিত দেহৰ বেপাৰ....আমি নাৰীহৈ আমাৰ পুৰুষ-লুভীয়া কেঁচা
মণ্ডহৰোৰ টকাৰ বিনিময়ত বেচিছিলো কোনো কোনো অনামী সম্ভ্ৰান্ত
বংশৰ ডেকা-বুঢ়া নিৰ্বিশেষে। জনতা-বহুল ব্যস্ত চহৰখনৰ নিভৃত
গলিবোৰত অগণন গণিকাৰ খিলখিলনি...অগণন দেহ ভগা গাভৰুৰ
নাৰৱচিন্ন উচুপনি....আৰু তাত অসংখ্য নব-দেহৰ সতৃপ্ত ছফ্কাৰেৰে
বাধাহীন কামাতুৰৰ মাজতেই আছিলো আমি....। আমি আছিলো

দেহ বেচা সাউদ আৰু জেহিব আছিল সাউদৰ দিঙাৰ গুৰিয়াল। ঠিক তোমাৰ দৰেই শকত ডেকাজনৰ নাম আছিল জোচেফ; জেহিবৰ বন্ধু।

ফ্ল'ৰিণে জোচেফৰ কথা কোৱাৰ লগে লগেই দুয়োখন গালৰ ওপৰেদি দুটোপাল চকুলো বাগৰি অহা বাৰ্মিয়ে চকুত পৰে। কিছুময় নীৰৱে থাকি ফ্ল'ৰিণে চকুলো মচে। বাৰ্মিয়ে ফ্ল'ৰিণৰ ফালে চাই কয়—

: কান্দিছা! জীৱনত কেতিয়াও কান্দিবলৈ যত্ন নকৰিবা। যদি জীয়াই থাকো বুলি ভাবিছা, তেন্তে হাঁহি হাঁহি জীয়াই থাকিবলৈ শিকা। কান্দি কান্দি জীয়াই থকাতকৈ হাঁহি হাঁহি মৃত্যুক বৰণ কৰাই ভাল।

: শিকিম বাৰ্মি! হাঁহিবলৈ শিকিম। কিন্তু জোচেফৰ কথা মনত পৰিলে এটোপাল চকুলো নুটুকি নোৱাৰো। আমি চকুলো টুকিলে জোচেফৰ স্বৰ্গীয় আত্মাই শান্তি পাব বুলি বিশ্বাস। সেয়ে জোচেফৰ কথা ওলালে জীৱনৰ বাস্তৱতাৰ মাজতো খন্তেক আনমনা হৈ কান্দো! সেই জোচেফেই মোক বহুত শিকালে বাৰ্মি! মোক তথাকথিত সমাজৰ বুকুত জীয়াই থাকিবলৈ শিকালে আৰু জীয়াই থকাৰ সুবিমল পথ দেখুৱাই দিলে বাৰ্মি!

: কোন জোচেফ? কোনোবা সংস্কাৰক নেকি?

: সংস্কাৰক? বাস্তৱিকতে জোচেফ সংস্কাৰক আছিল। সেইদিনা বাতি এঘাৰ বজাত জোচেফক লগ পাওঁ মোৰ কোঠাত অকলশৰে বহি থকা অৱস্থাত। সেই বাতি চহৰখনত অতিপাত বৰষুণ হৈছিল। আলি পদূলিৰ চিন হেৰাই গৈছিল বৰষুণত। মই গধূলি সাত বজাতে ওলাই গৈছিলো চিনেমা চাওঁ বুলি। কিন্তু চিনেমা চোৱা নহ'ল। কফি হাউচত সোমাই মোৰ লগবীৰাজনৰ লগত মদ আৰু মাংসৰ আড্ডা শেষ কৰি তেওঁৰ তৃপ্তিৰ কাৰণে কেইটামান ঘণ্টা কটাবলগীয়া হৈছিল তেওঁ থকা কোঠাত গৈ। শেষত বাতিটোৰ বাবে বিদাৰ

লৈ এঘাৰ বজাত মোৰ কোঠাত সোমোওঁগৈ। জোচেফক বাতিৰ এঘাৰ বজাত মোৰ তাত বহি থকাত পাই একো আচৰিত হোৱা নাছিলো। কাৰণ জেহিবে জোচেফৰ কথা কৈ থাকে—তাৰ বন্ধু জোচেফ বৰ ভাল, অমায়িক, ভদ্ৰলোক বুলি....। সেই জেহিবেই বহুতো পুৰুষক আনি দিয়ে মোৰ কেটা-মঙহৰ দোকানলৈ...বহুতো পুৰুষৰ লগত চিনাকী হবলৈ সুবিধা পাইছিলো—সেই গলিৰ মোৰ সৰু কোঠাটোত। কিন্তু, জেহিবৰ মুখে জোচেফৰ কথা শুনি তেওঁৰ প্ৰতি মোৰ আগ্ৰহ জন্মিছিল। মোৰ স্বাভাবিক অনুকম্পাই মোক ব্যাকুল কৰি তুলিছিল জোচেফ নামে পুৰুষজনৰ লগত এবাৰ চিনাকী হবলৈ...। ভাবিছিলো অন্য পুৰুষৰ সান্নিধ্যই মোক পুৰুষৰ সকলো শক্তিৰ লগত চিনাকী কৰি দিছিল। মোৰ তালৈ অহা বিভিন্ন পুৰুষৰ নাড়ী-নফত্ৰ মই ভালদৰে বুজিছিলো। মাজে মাজে দুই এজন পুৰুষ আহিছিল আমাৰ জীৱনৰ দিন পঞ্জীৰ তালিকা লবলৈ অসীম গান্ধীৰ্য্য আৰু ব্যক্তিত্ব লৈ। কিন্তু, বাধ্য হৈ পৰিছিল আমাৰ জীৱনৰ দিনপঞ্জীৰ তালিকাৰ ভিতৰতে একোজন হবলৈ। যি আমাৰ তালৈ এবাৰ গৈছিল সি কেতিয়াও পুৰুষত্ব অটুট ৰাখি উলটি আহিব পৰা নাছিল। আমি উজাগৰী প্ৰাণী....আমাৰ চকুত হেজাৰ নিশাৰ ক'লা বং লাগি বৈছিল....ভগ্ন দেহা, ভগ্না হিয়া লৈয়ে আমি তাত থাকি নাৰী-ৰূপী একো একোটা যন্ত্ৰ হৈ পৰিছিলো। কুৎচিত চৰিত্ৰ আৰু কুৎচিত ৰূপ মুখাৰ তলত লুকুৱাই ভীষণ গান্ধীৰ্য্য, অসীম ব্যক্তিত্ব থকা লোকসকলে সেই সৰু সৰু কোঠা-বাসিনীৰ কোমৰাৰ অৱসান ঘটাই জীৱনৰ তৃপ্তি বিচাৰিছিল। সেয়েহে ভাবিছিলো—জোচেফ আহিব। অনাগত অতিথি অহাৰ দৰেই জোচেফো আহিব....। কিন্তু কেতিয়া? একপ্ৰকাৰ ব্যগ্ৰ হৈয়েই পৰিছিলো জোচেফৰ অপেক্ষাত। বাবে বাবে আমনি দিছিলো জেহিবক....।

আহিছিল—

সেইদিনা মোৰ কোঠালৈ জোচেফ আহিছিল...।

কিন্তু তেওঁৰ দৰে বহু বহু সন্মানীলোকৰ শুশ্ৰূষাকাৰিণীৰ অভিজ্ঞতা লৈ আহিছো বুলি কৈছোৱেই....। তথাপিও জোচেফ ভদ্ৰলোক ! অহাৰ দিনা ময়ো শ্ৰান্ত, ধীৰ, স্থিৰ হৈ থাকিম। যেন ঠিক কোনোৱা ভদ্ৰপৰিয়ালৰ চন্দ্ৰ-সূৰ্য্যই স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰা (?) এগৰাকী পদ্মিনী নাৰীৰ দৰেই। আৰু ভাবিছিলো...জীৱনৰ বৰ-হাট নেমেলো জোচেফ আহিলে....কিন্তু নোৱাৰিলো...জোচেফ মোৰ তালৈ অহাৰ কথা মই কবই নোৱাৰিছিলো। কাৰণ জেহিবে মোক কোৱা নাছিল, সেই বাতি জোচেফ আহিব বুলি। ময়ো কফি হাউচত নিচা লগাকৈ মদ খাই মোৰ লগৰীয়াজনক দেহদানৰ উদ্দেশ্যে গৈ বাতি এঘাৰ বজাত বাটতে বানীক লগ পাই একেলগে আহিছিলো মুখত মদৰ গন্ধ লৈ আৰু অসংলগ্ন কথা কৈ কৈ !

মোৰ কোঠাৰ দুৱাৰখন খুলিয়েই অচিনাকি মানুহজনক দেখি দেহোপজীৱিনীৰ স্বভাৱগত হাঁহিটো মুখত লৈ বৰষুণত তিতি যোৱা গাৰে সাৱট মাৰি ধৰিছিলো 'ডাৰ্লিং' বুলি। কাৰণ, জেহিবে যি পুৰুষকে মোৰ কোঠালৈ আনিছিল, সেই সকলো পুৰুষেই আছিল মোৰ 'ডাৰ্লিং'। জীৱনৰ বেপাৰ কৰিছিলো যেতিয়া গ্ৰাহক ৰাখিব লাগিব মুখৰ মৌৰিঠা মাতষাৰেৰে আৰু দুচকুৰ দৰদ সনা চাৱনিৰে। ময়ো সেইখিনি কৰিব পাৰিছিলো বাৰ্শ্বিক ! অকল ময়েই নহয়, সকলো অৱিৰাহিত নাৰীৰ ক্ষেত্ৰত ঘৰত থকা বিৱাহোপযোগী বিগত যৌৱনা গাভৰু বোৰে কৰিছিল সংঘত আৰু মাৰ্জ্জিত হৈ আৰু আমিবোৰে মুক্ত হৈ অবৈধভাবে...। পাৰ্থক্য ইমানেই।

আবেদন আছে সকলো নাৰীৰে,...

নিবেদন লাগে সকলো নাৰীকে ; আৰু লাগে সকলো নাৰীকে প্ৰসাধন, আৰু পৰিচৰ্যাৰ গুণ।

*

*

*

*

জোচেফক দেখি মই অৱশ্যে জোচেফ বুলি ভবা নাছিলো। মোৰ

নিচাযুক্ত মস্তিষ্কৰ বোধশক্তি আৰু সৱল বাহুব সাৱট পাই তেওঁ বিৰক্তি অনুভৱ কৰি কৈছিল—

: ধৈৰ্য্য ধৰা ! অসভ্যালি নকৰিবা !

কিয় তেনেকৈ কৈছিল কব নোৱাৰো ; শুনি মোৰ হাঁহি উঠিছিলআৰু কৈছিলো—

: সভ্যতা ? সভ্যতা বেষ্টালয়ত নাই ডাৰ্লিং ! এইখন বেষ্টালয়। ইয়াত দেহৰ বিনিময় ঘটে টকাৰ বিনিময়ত ! সভ্য আচৰণ তথাকথিত সমাজৰ মাজতহে পাব। ইয়াত নহয়। ইয়াত কেঁচা-মঙহৰ তৃপ্তি লভিবলৈ পাব। টকাৰ বিনিময়ত দেহ উপভোগ কৰিবলৈ পাব। মই বৰ টান কথা কৈ দিলো বাৰ্শ্বিক ! খন্তেক পিচতে ভাবো—জেহিৰৰ কথা ; সি জোচেফৰ কথা কৈছিল—ভদ্ৰলোক, অমায়িক। কামাতুৰ নহয় বুলি। জেহিৰৰ মাজেদি জোচেফৰ কথা মনলৈ অহাত মোৰ নিটোল বাহুবন্ধন টিলা হৈ আহিল আৰু তেওঁৰ মুখলৈ চাই থাকিলো অপলক দৃষ্টিৰে। মোৰ চকুদুটাৰ নিচালগা বঙচুৱা ৰং তেতিয়াও বোধকৰো আঁতৰি যোৱা নাছিল। মই তেওঁক এৰিদি চকিখনত বহি তেওঁৰ ফালেই চাই থাকো। লগে লগে তেওঁ মোক কয়—
: মই চিগাৰেট এটা জ্বলাব পাৰোনে ?

মোৰ কাৰণে একেবাৰেই অবাস্তৱ প্ৰশ্নটো শুনি আচৰিত হৈছিলো—। এটা চিগাৰেট জ্বলাবৰ বাবে, এজনী বেষ্টাৰ অনুমতি..... ? কাৰণ মোৰ ভেৰিটি বেগৰ ভিতৰত তেতিয়াও কমদামী, বেছিদামী, কেইবাটাও চিগাৰেটৰ পেকেট আছিল। মেচও আছিল। আৰু মোৰ কোঠাৰ ভিতৰ সোমোৱাৰ আগে আগে মাত্ৰ শেষ হব ধৰা চিগাৰেটৰ টুকুৰাটোত এটা হোপা মাৰি পেলাই দি আহিছোঁ। তেওঁ কৰা প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কি দিম একো ঠিৰাং কৰিব নোৱাৰি মাত্ৰ অৰ্দ্ধাৰ দিয়াৰ দৰেই ক'লো 'জ্বলাব পাৰে' বুলি। কিন্তু লগে লগেই তেওঁৰ চৰণ যুগলৰ ফালে মোৰ মূৰটো দোঁ খাই গ'ল। ভাবিলোঁ এজনী নগন্য বেষ্টাবো অনুমতি লোৱা কোন এওঁ বেষ্টাগৃহলৈ অহা মহাপুৰুষ ? চিগাৰেটটো জ্বলাই

মেজত থকা ছাইদানীত জুলি লুমাই যোৱা কাটিটো ভৰাই থৈ
ক'লে—

ঃ তিতা কাপোৰবোৰ সলাই লোৱা। নহলে অস্থখ হব পাবে।” তেওঁৰ
কথাৰ শুনি মই প্ৰায় চকুখাই উঠিলো। ইমান দবদসনা কথা!
মই সেই বয়সলৈকে আগত সহস্ৰাধিক দেহভোগী আলহীৰ মুখৰ পৰা
কোনো দিনে শুনা নাছিলো.....। শুনিছিলো মাথোন মদপীৰ কৰ্কশ
মাত আৰু স্বার্থসিদ্ধিৰ কাৰণে, সেই সময় কণৰ কাৰণে ‘জান’ ‘সোন’
আৰু ‘ডাৰ্লিং’ আদি কেইটামান শব্দ। তেওঁৰ মুখৰ সেই দবদী
মাতৰাৰে যেন মোৰ আজি অত দিনে আৰ্জি অহা পাপ আৰু কলঙ্কৰ
ছাইবোৰ স্বৰ্গৰ পৰা নামি অহা এজাক বৰষুণে ধুই উটাই নিয়াৰ দৰে
লৈ গ’ল। আৰু এবাৰ শুনিবৰ মন গ’ল.....কিজানিবা আৰু ভাল
লাগে.....। সেই উদ্দেশ্যেই কলো, মই কাপোৰ নোখোলো বুলি।
অৱশ্যে এই বাক্যশাৰী মই মোৰ জীৱনত লগপোৱা প্ৰায়বোৰ উদগু
আৰু পাৰ্শ্বিক প্ৰযুক্তিৰ বাবে অহা সকলোকে কৈছিলো নাবীৰ
স্বভাৱগত ধৰ্ম্য বুলি। হুঃ গণিকা আকৌ নাবী হব পাৰে? গণিকাৰ
নাবীত? কিবা লাগে ভাবিলে.....।

কিবা খেলিমেলি লাগি যায় মনটো.....।

নাই।

আমাৰ মন নাই।

আমাৰ তৃপ্তি নাই, নাই আমাৰ অস্তিত্ব। দেহটোৰ বাদে আমাৰ
একোৱেই নাছিল বাৰ্ম্মি! মাত্ৰ দেহটো সজাই পৰাই ধুনীয়া কৰি নাথি
আগত আলহীবোৰক দেহ যাচিব জানিছিলো.....। এই আৱৃত
দেহটোক উলঙ্গ কৰি দিব জানিছিলো.....!

ক্ৰুৰিণে কান্দি পেলালে।

চকুত প্লাৱন হ’ল।

বাৰ্ম্মিয়ে চুবট এটা জ্বলালে।

ক্ৰুৰিণে উচুপি উচুপি পুণৰ আৰম্ভ কৰে—

কিন্তু সেই কথাষাৰৰ উত্তৰত মই শুনিলো—‘নহয় জুলী! তোমাৰ
অস্থখ হব পাবে। কাপোৰ সলাই অলপ জিৰাই লোৱা। দেহ
হ’লবুলিনো কিমান অত্যাচাৰ সহ্য কৰিবা? লোৰ যন্ত্ৰও বেয়া হয়।
এদিন অচল হৈ পৰে।’ কথাখিনি শুনি মোৰ মূৰটো তেওঁৰ চৰণ
যুগলত লগাই দিবৰ মন গৈছিল। মোৰ সকলো কুংচিত স্বপ্না যেন
সেই পুৰুষজনৰ চৰিত্ৰৰ জ্যোতিয়ে পুৰি ছাঁই কৰি দিলে.....। মই
যেন নবকৰ পুতি-গন্ধ আবেষ্টনীৰ পৰা উঠি আহি স্বৰ্গৰ দুৱাৰত হাত
দিলোহি.....!! আৰু ভাবিছিলো এনে এজন মানুহক লগ পাই মোৰ
এই কদৰ্য্য জীৱন সাৰ্থক হৈছে বুলি.....!!! মেজৰ পৰা মম-দানীটো
হাতত লৈ তেওঁৰ মুখৰ ওচৰলৈ নি চালো। মোক নাম কাটি মাতিছে।
মৰম সনা কথাকৈ আত্মীয়তাৰ পৰিচয় দিছে। কোন এওঁ? মোৰ
তালৈ অহা বহুতেই মোক জুলী বুলি মাতে। মোৰ নাম জনা কোন
এওঁ মৰমীয়াল পুৰুষ? আগতে অহাৰ কথাও মনত নপৰে। বিভিন্ন
লোকৰ বাবে আমা-বোৰৰ নাম ভিন ভিন। জুলী নামেৰে চিনাকী
কোন এওঁ? প্ৰকৃততে মোৰ নাম কোনেও নাজানিছিল। জেহিবেও
নাজানে মোৰ তিবোতা হিচাপে হব লগা নামটো। সেই নামৰ মৃত্যু
হৈছিল আজি চৈধ্য বছৰৰ আগতে.....! এৰা, চৈধ্য বছৰ হ’ল।
মমডাল লৈ তেওঁৰ নিচেই কাষত বহোঁ। পোহৰত তেওঁৰ মুখখন
মোৰ চকুত দৃষ্টিমান হৈ পৰে। তেতিয়া মোৰ সন্দেহ হ’ল জোচেফ
বুলি। কাৰণ জেহিবেই কৈছিল ধুনীয়াকৈ মুখখনেৰে জোঙা নাকটোৰ
তলত ডাঠ গোফ কোঁচা বাখে বুলি। শকত ল-নী মানুহজন, ক’তো
বেছি মাংসৰ সমাবেশ নাই। নিপোতল। কোট আৰু টাই গিন্ধে।
জেহিৰৰ বিৰবনীৰ লগত মিলি গ’ল মানুহজনৰ ছবিখন। মই বহাৰ
পৰা উঠি মমডাল তেওঁৰ মুখৰ ওচৰলৈ চপাই নি মাতিলো—‘জোচেফ’
বুলি। তেওঁ চকুখাই উঠিল আৰু ক’লে—“ওঁ, মই জোচেফ। তুমি
মোক চিনি পোৱা....?” মোৰ নিজ অভিজ্ঞতাৰে উপজা সন্দেহ দূৰ

কবিৰ পাৰি আত্ম গোৱৰত হাঁহিলো। আৰু স্মৃতিলো—‘কিবা খালানে’
বুলি। উত্তৰত ‘খাইছোঁ’ বুলি কৈ পুণৰ ক’লে—“তুমি কাপোৰ সলাই
লোৱাচোন জুলী!” তেওঁৰ কথা অমান্য কৰিবলৈ মোৰ টান লাগিল।
বঢ়াই কোৱা হয় বাৰ্ণি! জোচেফক দেখিলে দেৱতাৰ দৰে পূজা
কৰিবৰ মন যায়। কিন্তু, জোচেফ ইমানকৈ চিনি পাইও মোৰ পাপী
মনটোৱে ভাবে—সেইদিনা এজন ভদ্ৰ, শিক্ষিত আৰু সম্ভ্ৰান্ত লোক
আহিছে মোৰ তালৈ অভিসাৰী হৈ। হব পাৰে জোচেফ ভদ্ৰ। হব
পাৰে সমাজৰ এজন নামজলা লোক। কিন্তু তেওঁ এতিয়া এই
দুপৰ বাতি এজনী গণিকাৰ কুঠৰীত আবদ্ধ! মোৰ খং উঠিছিল মই
নামজনা এজন ভদ্ৰলোক অনাহুত অতিথিৰ দৰে মোৰ দৰে এজনী
নগণ্যৰ তালৈ অহা দেখি। ভাবিছিলো—অন্য অতিথিৰ দৰে বিদায়
দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰো অপ্রতিহত ভাবে...। সেই ইচ্ছাবেই মোৰ কাপোৰ
সলাই ‘নাইটড্ৰেচ’ টো পিন্ধি তেওঁৰ কাষত বহি পৰো...। তাৰ পিচত
আহা! বুলি শুই পৰো আগৰ স্বভাবমতেই—আগত অতিথিৰ
অভিৰূচিৰ কাৰণে....। মোৰ ব্যৱহাৰত তেওঁ বিবদ্ধ হৈ কৈছিল—
“জুলী তুমি নাভাবিবা মই তোমাৰ কাষলৈ আহিছোঁ কামাতুৰ হৈ....!
তোমাৰ ব্যৱহাৰত মই আমোদ পোৱা নাই!! আৰু মই ইয়াত
আমোদ বিচাৰিও অহা নাই!!! তুমি শুই পৰিছা! অৱশ্যে শুবাই।
তোমাৰ আলহীয়ে তুমি শুই পৰাটোকে বিচাৰে যেতিয়া...!” মই
চকুত কৰুণতা সানি তেওঁলৈ চাই ক’লো—“তেন্তে কিয়...?” তেতিয়া
তেওঁ ক’লে—“এই চহৰৰ প্ৰায় মানুহেই তোমাৰ তালৈ আহে কামাতুৰ
হৈ। কিন্তু মই অহা নাই জুলী। তুমি নাভাবিবা মই কামাতুৰ,
বেশ্যাসক্ত বুলি।” বাৰ্ণি! তেওঁ মোৰ কোঠাত বহি থাকোতেই
কোনোবাই মোৰ দুৱাৰত টুকুৰিয়াইছিল। মই দুৱাৰমুখলৈ গৈ
দেখিলো—সেইজনেই, যিজনক মই অলপ আগতে এৰি আহিছোঁ।
উপায়হীনা হৈ মই কাষৰ কোঠাতে থকা মালতীক মাতিলো। তাই
সেইদিনা অকলে আছিল। তাইকে কলো সেই বাতিটোৰ বাবে

সেইজনক ৰাখিবলৈ। তাই কোনো আপত্তি নকৰি ‘কাম ইন্’ বুলি
ভিতৰলৈ মাতি নিলে। মই পুণৰ জোছেফৰ কাষলৈ গলো।
তেওঁ পুণৰ আবন্ত কৰিলে আমাক সৎপথলৈ অনাৰ কথাৰে।
ঠিক এনে ধৰণৰ বহুতো কথাৰে তেওঁ মোক তিবন্ধাৰ কৰিলে। আনকি
তেওঁৰ তিবন্ধাৰত মই লুক লুককৈ কান্দিবলৈ বাধ্য হৈছিলো। মই
দেহ ব্যৱসায়ত মাত্ৰ সেইদিনাই আনে শুনা কৈ কান্দিছিলো। অন্য
বহুতো গ্ৰাহকে নানান ধৰণৰ টান কথা কৈছিল....দেহ বিনিময়ৰ
দেনা-পাওনাৰ হিচাব-নিকাচৰ সময়ত বহুতে বহু কটুকথাৰে গালি
পাবিছিল...কিন্তু তেতিয়াও মই কন্দা নাছিলো। আনকি তেনে কথাত
সমূলি কানসাৰকে নিদিছিলো। অতি সহজেই ভাবিছিলো মঙহৰ
বেপাৰত মাংসলোভী শগুণৰ খোৱা-কামোৱা কাজিয়া-পেচাল থাকিবই।
গোটেই বাতি উজাগৰে থাকি তেওঁৰ তিবন্ধাৰযুক্ত উপদেশ মানিবলৈ
বাধ্য হৈছিলো—আৰু বাধ্য হৈছিলো তেওঁৰ অকাট্য যুক্তিত মই
দেহ বিনিময়ৰ ব্যৱসায় আৰু সেই ঠাই এৰিবলৈ। তেওঁৰ আগত মোৰ
বেশ্যাবৃত্তিৰ ঘটনা এটা এটাকৈ কৈ যাবলৈ বাধ্য হলো বুৰঞ্জীৰ
দৰে। এৰা, বুৰঞ্জীয়েই। বেশ্যাবৃত্তি লোৱা গাভৰুৰ জীৱনৰ এক কৰুণ
বুৰঞ্জী থাকে। ময়ো কৈ গলো—মোৰ অতীতৰ স্মৃতিৰ বুকুত লীন হৈ
যোৱা জীৱনৰ সাধুকথাবোৰ...। তেতিয়া উজাগৰী নিশাৰ শেষ প্ৰহৰ
হৈছে...। তেৱো শোৱা নাছিল। অলপ শুই লওক বুলি তেখেতক
মোৰ বিছনাখনকে এৰি দি মই মাটিতে বিছনা কৰি ললো। মোৰ গাত
তেতিয়া নিচা মুঠেই নাছিল। মই তেতিয়া সম্পূৰ্ণ স্তব্ধ। মোৰ
কোঠাৰ কাষতে থকা বাণীৰ কোঠাৰ পৰা বিভৎস চিঞৰ শুনিছিলো।
অৱশ্যে তেনে ধৰণৰ চিঞৰ মোৰ কোঠাতো কেতিয়াবা হয়, নব-পশুৰ
অসহ্য বাতনা ভোগীৰ লগীয়া হলে। মোৰ লাজ লাগি গৈছিল তেখেতৰ
আগত। মেজত থকা মমকেইডাল এডাল এডালকৈ পুৰি শেষহৈ
গৈছিল পুৱালৈ....।

পিচদিনাৰ পুৱা আঠমান বজাত তেখেত মোৰ কোঠাৰ পৰা ওলাই যায়

শুদা চাহ একাপ খাই। তেখেত ওলাই যোৱা দেখি প্ৰমীলাইভে হাঁহি
ঠাট্টাৰে মোক কৈছিল 'কিমান পালি জুলী! ইমান প্ৰেম কৰিলিনে
পুৱা আঠ বজালৈ?' মই কিহবাৰ আবেগত কৈ দিলো 'এক লাখ'
বুলি। সিহঁতে হাঁহিছিল আৰু কৈছিল—'চাবি দেই জুলী, জীয়াই
থকাৰ ইচ্ছা আমাৰো আছে! আমাৰ গলিত নতুন নিয়ম তুলিয়াৰি।
সিহঁতে তেনেকৈ কোৱাৰ অৰ্থ আছিল।...আমি আগতে আছিলো
কলিকতাৰ এটা অশাসিত অঞ্চলত। গণিকা হলেও বাতি বাৰ বজাৰ
পিচত আমাৰ কুটীৰত কোনোবা থকা গম পালে পুলিচে জুলুম লগায়।
কাৰণ সেই অঞ্চলত কাৰোবাৰ হত্যা হলেও তাৰ বাবে কোনো জগবীয়া
নহয়। এবাৰ প্ৰমীলাৰ কোঠাত এজনক হত্যা কৰিলে।

: হত্যা, কোনে?

: সেইবোৰ বহুত কথা বান্ধি! বহুত কৰ লাগিব তাৰ বাবে। এতিয়া
নহয়। তথাপিও শুনা—সেই গলিলৈ প্ৰমীলা নতুনকৈ আহিছিল।
তাইৰ ব্যৱসায়ৰ লাইচেঞ্চ নাছিল তাত থাকোতে। ন'কৈ অহা
গাভৰুৰ প্ৰতি মঙহ-লুভীয়া পুৰুষৰ চকুত শেনৰ দৃষ্টি। সেয়ে
প্ৰমীলাৰ কোঠাত অলেখ পুৰুষৰ সমাগম হয়। অনভিজ্ঞ এজনী
ছোৱালীৰ ওপৰত পাৰ্শ্বিক অত্যাচাৰ কৰাৰ বাবে তাৰ ব্যৱস্থা লৈছিল
—এজনক হত্যা কৰি। কাৰো একো নহ'ল। কিন্তু প্ৰমীলাৰ জৱান-
বন্দী লৈ পুলিচ কৰ্ত্তৃপক্ষই দেহ-বেপাৰৰ লাইচেঞ্চ দিলে। তাৰ পিচত
আমি সোনাগাচিলৈ আহিলো।

জোচেফ মোৰ কোঠাৰ পৰা ওলাই যোৱাৰ পিচত চকুত যোৱানিশাৰ
টোপনিৰ বোজালৈ প্ৰমীলাইভৰ লগত তেখেতৰ উদ্দেশ্য ব্যাখ্যা কৰি
আলোচনা কৰিলো সোনাগাচি এৰি বাকীছোৱা জীৱন সংপথৰ বাত্ৰী
হবলৈ। কিন্তু সিহঁতে সেই ব্যৱসায় এৰিবলৈ টানপাই নানান অজুহাত
দেখুৱাইছিল। অৱশেষত সিহঁতে সন্মতি জনাই ক'লে—'যদি জীয়াই
থকাৰ বাবে তাতকৈও কিবা সহজ উপায় আছে, তেন্তে কোনো আপত্তি

নোহোৱাকৈ যাব পাৰে।' সঁচা কথা বান্ধি! আমি তিবোতা! জীয়াই
থকাৰ মোহ আছে যেতিয়া জীয়াই থাকিবই লাগিব। আৰু সেয়ে আমাক
লাগে সহজ পথ। পুৰুষৰ দৰে টান কাম কৰি আমি চলিব নোৱাৰো।
সেই কাৰণেই সিহঁতে বিচাৰিছিল বেশ্যাৱৃত্তিতকৈও আন কিবা সহজ
পথৰ সন্ধান। যাতে নিদ্ৰাগধুৰ বাতি পৰপুৰুষৰ দেহৰ ভৰ আৰু
পাৰ্শ্বিক অত্যাচাৰৰ পৰা বেহাই পায়। জোচেফ মোৰ তাৰ পৰা গুছি
যোৱাৰ দুদিন পিচত এদিন দুপৰীয়া আহি মোৰ কোঠাৰ দুৱাৰমুখত
ঠিয়দি মাত দিলেহি। চকুৰ উজাগৰী বোজা পাতলাবৰ বাবে মই শুই
আছিলো! প্ৰমীলা আহি মোক জগাই দিলেহি জোচেফ অহা বুলি
কৈ—। আমি তিনিজনীয়ে জোচেফক বেৰিধৰি বহিলো। তেখেতে
ক'লে—চৰকাৰৰ তৰফৰ পৰা নাৰ্চিং শিক্ষাৰ বাবে বৃত্তি দিব। তাৰ
বাবে আমাৰ তিনিওৰে নাম ভৰ্তি কৰাই দি আহিছে। যেতিয়াই দৰকাৰ
হয় তেতিয়াই যাব লাগিব। এইখিনি কৈয়েই তেওঁ ওলাই গ'ল,
নবহিল....হয়তো দিনৰ পোহৰৰ বাবে.....। তাৰ পিচত এটা
মাহ পাৰহৈ যোৱাত, তেখেতে পুণৰ আহি কলেহি যে পিচদিনা
পুৱা দহ বজাত স্থানীয় 'মেডিকেল ইনচ'টিউটত' হাজিৰ হবগৈ
লাগে। তেখেতৰ কথা মতেই আমি আমাৰ জীৱনৰ বেপাৰ সামৰি
লাগতিয়াল বস্ত্ৰবোৰ লৈ স্থানান্তৰিত হলো। মানুহৰ ভাগ্যৰ চকৰি
কোনফালে ঘূৰে কব নোৱাৰি। আমি ট্ৰেইনিঙত সোমালো। দুবছৰ
ট্ৰেইনিং শেষ নোহওঁতেই এদিন তেখেতক পালো ভীষণ ভাবে আহত
অৱস্থাত। মুনুৰু অৱস্থা! আমাৰ এম্বুলেন্স খনতেই উঠাই আনিছে
কেইজনমান মানুহে। দেখি মোৰ জীৱ উৰি যোৱা যেন লাগিল। যুৱ
আচন্দ্ৰাই কৰিব ধৰিলে...। যি জোচেফে আমাক বেশ্যালয়ৰ পৰা
আনি 'ক্ল' বেন্স নাইটিজেল' কৰিলে, সেই জোচেফক আমি মৃত্যুশয্যাত
দেখি আমাৰ জীৱনৰ সাৰ্থকতা খিনি হেৰাই যোৱা যেন লাগিল...

'ক্ল'ৰিণে কব নোৱাৰি ছক্ ছক্ কৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে। কিছুপৰ বৈ

কান্দি কান্দি কৈ গ'ল.....

“তেখেতৰ মূৰ ফাটি তেজ ওলাইছিল.....বাওঁহাতৰ হাড়ডাল মাজতে ভাঙিছিল.....সৌও নে বাওঁ ভৰিখনৰ হাড় ভাঙি বাহিৰ ওলাইছিল.....। জীৱনত বহুতো আহত লোক দেখিছো.....কিন্তু জোচেফৰ দৰে আহত হোৱা কাকো দেখা নাছিলো.....।যিমান পাবো সিমান শুশ্ৰূষা কৰিলো। কিমান যে নেখাতিলো ডাক্তৰক! ভগৱানৰ ওচৰত কিমান যে প্ৰাৰ্থনা নজনািলো তেখেতক বচাই দিবৰ বাবে! কিন্তু কোনো ফল নধৰিলে! দুটা ইনজেক্সন দিয়াৰ পিচত এবাৰ চকুমেৰি চাই ভঙা ভঙা মাতেৰে কৈছিল—“মোৰ ন বছৰীয়া ভনী এজনী থাকিল জুলী! তাইৰ বাদে মোৰ কোনো নাই। চাবা! “জেপৰ পৰা ডায়েৰীখন উলিয়াই দি বাওঁহাতৰ পৰা ঘড়ীটো সোলোকাই লবলৈ কৈ মাত্ৰ বৈ বৈ ক'লে—“And miles I go before I sleep, and miles I go before I sleep.....!” তাৰ পিচত...কথা কৈয়ে আছিল, কিন্তু মাত নোলোৱা হৈ পৰিল...। লগে লগেই ডাক্তৰে পাল্চ চাই বগাকাপোৰ খনেৰে জোচেফৰ মুখখন ঢাকি দিলে বাৰ্ণি।

ক্ৰ'বিণে কথাকৈ একপ্ৰকাৰ চিঞ'ৰি চিঞ'ৰি কান্দিিলে! বাৰ্ণিয়ে ক্ৰ'বিণৰ বেদনাত সমব্যথি হৈ গাত হাত বুলাই বুজালে! পুনৰ নীৰৱতাবে কোঠাটো ভৰি পৰিল। শেষত ক্ৰ'বিণে পুনৰ ক'লে—“জোচেফৰ মৃত দেহটোৰ ওপৰত পৰি পাবোমানে কান্দিিলো। ডাক্তৰে আমাৰ ব্যৱহাৰত অসন্তুষ্ট হৈ বৰকৈ বকিলে। তেখেতৰ মৃত্যুৰ পিচদিনা বাতৰি কাকতৰ তেখেতৰ ফটো দি লিখিছিল—সেই চহৰৰ এজন প্ৰধান সাংবাদিকৰ আকস্মিক দুৰ্ঘটনাত নিহত হোৱাৰ কথা..... সেই সাংবাদিক জনেই আছিল জোচেফ, বাৰ্ণি!

তেখেতৰ মৃত্যুৰ পিচদিনাই তেখেতে কৈ যোৱা ঠিকনামতেই গৈ ছোৱালী জনী আনি মোৰ লগতে বাখিলোহি আৰু ডাক্তৰৰ পৰামৰ্শ লৈ

তাইক মিচনেৰী স্কুলতে নাম লগাই দিয়ালো। তেখেতৰ ডায়েৰীখনত তেখেতৰ পূৰ্ণ পৰিচয় পোৱা নাযায়। কিন্তু তেখেত যে সাংবাদিক আৰু সংস্কাৰক আছিল সেইটো স্পষ্টকৈ বুজিব পাৰি। সেই ঘটনাৰ এবছৰৰ পিচতে আমাৰ ট্ৰেইনিংকোর্চ শেষ হয়। মই কাম পালো চিম্লা চহৰৰ টি. বি. হস্পিটালত! এয়া বাৰ্ণি! চিম্লা চহৰৰ এই ঘৰটোতে মই আৰু স্বপ্নাই জীৱনৰ আঠোটা বছৰ কটাইছো.....।

তাৰ পিচত হস্পিটালত পাওঁ তোমাক.....। তুমি যেন দ্বিতীয় জোচেফহৈ আছিল। মোৰ কাষলৈ.....! তোমাক.....! তোমাক বোগী হিচাপে পায়ো মোৰ মনটো কিবা এক অজান উল্লাসতে নাচি উঠিছিল.....। ধন্য মানিলো তোমাক শুশ্ৰূষা কৰিবলৈ পাই। ঠিক, ঠিক যেন সেই জোচেফেই তুমি! অকনো অমিল নাছিল তোমাৰ আৰু জোচেফৰ লগত। কিন্তু, মোৰ সেই আশা আকাঙ্ক্ষাক অপাৰ সমুদ্ৰত ডুবাই তুমি গুছি আহিলা আৰোগ্য হৈ.....। মনটোত আৰু ক'ত লগ পাম ভাবে খেলিমেলি লগাই দিলে।—ভাবিছিলো তোমাৰ আৰোগ্যৰ পিচতেই মোৰ কাষত ৰাখিম.....মোৰ কাষত থাকি তোমাৰ যি ইচ্ছা তাকে কৰিব পাৰিবা বুলি। কিন্তু সেইটো হৈ নুঠিল তেতিয়া। এতিয়া ঠিক এবছৰৰ পিচত আকৌ তুমি আহিলা মোৰ কাষলৈ.....। কোৱা বাৰ্ণি! মই এতিয়া তোমাক আঁতৰি যাবলৈ দিব পাবোনে? সেয়ে মই তোমাৰ মৰম পাশৰ পৰা কান্দিবীক আঁতৰালো। আত্মাই যাক বিচাবে, যাৰ কাৰণে আত্মাই কান্দি থাকে তাক মই কিয় নাপাম? সেইটো হব নোৱাৰে বাৰ্ণি! মই আৰু তোমাক আঁতৰি যাবলৈ দিব নোৱাৰো! জোচেফৰ স্মৃতিৰ কাৰণেই মই তোমাক এৰি দিব নোৱাৰিম.....।”

উদ্ভেজনাত যেন ভাগৰি পৰিল ক্ৰ'বিণ। বাৰ্ণিয়ে নীৰৱ নিশ্চলহৈ বহি ব'ল ক্ৰ'বিণৰ ফালে চাই। ক্ৰ'বিণে পুণৰ ক'লে—

: ব'ৰা! মই তোমাক জোচেফৰ ডায়েৰীখন আৰু ঘড়ীটো আনি দেখুৱাওঁ। ক্ল'ৰিণ বহাৰ পৰা উঠি গৈ সৰু আলমাবিটো মেলি ডায়েৰীখন আৰু ঘড়ীটো আনি বাৰ্ণিৰ হাতত দিয়ে। বাৰ্ণিয়ে ঘড়ীটো চাই মৈজত থৈ ডায়েৰীখন মেলি জোচেফৰ ফটোখন চায়। ঠিকতো! বাৰ্ণিৰ ফটোৰ লগত খুউব মিল আছে জোচেফৰ। শেষত কয়—

: এৱেঁই নেকি জোচেফ?

: এৱেঁই। ঠিক তোমাৰ দৰে নহয়নে? এইখন তোমাবে ফটো!

বাৰ্ণিয়ে একো নামাতি ডায়েৰীখনৰ পাত মেলি পঢ়ে “১ মে’ ১৯৪৯ চন: আধৰুৱা কামবোৰ কেতিয়া শেষ কৰিম। কাম নোহোৱা ব্যস্ত মানুহৰ দৰে ঘূৰি ফুৰিব লগা হৈছে। আজি দুটা নিউজ ক’ভাৰ কৰিলো। আজি পহিলা মে’ৰ দিৱস পালন কৰিছে পূৰ্ণ পয়োভবে। ১৮৮৬ চনৰ মে’ মাহৰ পহিলা তাৰিখে চিকাগো চহৰত কেঁচা-তেজৰ ঢল উঠিছিল। গুলিয়ে ভেদ কৰা মজুৰৰ কঠিন বুকুৰ কেঁচা-তেজ আৰু সেই তেজেৰে বোলোৱা ‘বক্তা-পতাকা’ই আজিৰ বিপ্লৱৰ প্ৰতীক। ই চিৰযুগমীয়া হৈ ব’ব। জেহিৰ আহিল। আজি তাৰ লগত চিনাকী হোৱাৰ মাত্ৰ তৃতীয় দিন। সি হেনো মোক খুউব ভাল পাইছে। (অৱশ্যে এদিন চিনেমা আৰু কেইকাপনান চাহৰ বিনিময়) ব্যৱসায়হীন ডেকা জেহিৰ। শিক্ষাথকা হলে কোনো এঠাইত সংস্থান কৰি দিব পৰা গ’লহেঁতেন। কিন্তু আচৰণত সজ ল’ৰাটো। সিয়েই কৈছিল—প্ৰকৃত বন্ধুৱেহে বিদ্ৰোহ কৰিব পাৰে জোচেফ।” সি তাৰ জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ কথা কৈছিল। চৌবঙ্গীৰ ট্ৰাম দুৰ্ঘটনাৰ ফলত এজনী গাভৰুৰ মৃত্যু হয়। ডাঃ এন, পি, বি, মাথুৰৰ দ্বিতীয়া কন্যা।”

বাৰ্ণিয়ে আকৌ দুটামান পাত লুতিয়ালে। ক্ল'ৰিণে বাৰ্ণিৰ গাতে গা লগাই বহি বাৰ্ণিক কিবা নতুন সম্বল দিয়াৰ আনন্দেৰে ডায়েৰীখনৰ ফালে চাই আছে।

“১৯ মে’ ১৯৪৯ সকলো মানুহ একে তেজ আৰু মঙহেৰে গঢ়া। জাতি ধৰ্ম এই সকলোবোৰ গা ঢকা একোখন কাপোৰহে। আমি জাতি ধৰ্মলৈ সমাজখন পাতি আছো। ইজিতাই মোক হোটেলতে লগ ধৰিলেহি। আগদিনাৰ কথাৰ উত্তৰত উই ক’লে— “বৰষামেঘে নাজানে কিমান তৃষ্ণাতুৰ পথিকৰ পিয়াহ পনুৱাই। কিন্তু আপুনি জানে।……আমি যদি পথিক হওঁ। “মই তাইৰ বুদ্ধি দীপ্তা মুখখনলৈ চাই ভাবিলো—মই কলো কি? তাই বুজিলে কি? M. Alcott ৰ কথা এফাকিলৈ মনত পৰিল। ঠিকেই;—“Girls are so queer, you never know what they mean. They say no, when they mean yes, and drive a man out of his wits just for the fun of it.” তাহো ঠিক একেই। আজি Retainer received from News Agency Rs. 127-0-0

Hotel dues } Rs. 119-0-0
Purl Rs. 25-0-0 }

Rs. 008-0-0

‘তুয়াৰ নদী’ প্ৰকাশৰ পিচত আজি সাহিত্য প্ৰকাশৰ স্বত্বাধিকাৰ মি: চৌধুৰীয়ে ‘বৰ্ষণ মুখৰ মেঘ’ কিতাপখন প্ৰকাশ কৰিবৰ বাবে জোৰ কৰিছে। পাৰ্লে পাণ্ডুলিপিটো দিলেই প্ৰকাশৰ বাবে দিব পাৰিম বুলি কৈছে। টকাৰ বন্দোবস্ত এতিয়াও কৰা নাই।”

‘২৭ মে’ ১৯৪৯—দুটা নিউজ ক’ভাৰ কৰিছো। এটা নিৰ্বাচনৰ আগন্তুকি……আনটো কলিকতাৰ খাদ্য অনাটনত নেতাসকলৰ ভূমিকা। বাতি আইবিচ হোটেলত জেহিৰক লগ পাওঁ। অত্যধিক মদ খাই আহি সোমাইছেহি। তাক টেবুলিভাৰা কৰি ঘৰত থৈ আহিছো। মদখালে মানুহবোৰ কৰি হব পাৰে দেখিছো। সি আজি কোনোবা উৰ্দু কবিৰ কবিতা অনৰ্গল গাইছিল—

‘ক্যা কৰ’, থু সে হুঁ মজবুৰ

মগৰ পিনা হ্যা জৰুৰ

বৰনা হজবত য়ে বমজান কী মহিনা হ্যায় জৰুৰ

আভি কন্ চিন হো, নাদাঁ হো,

ওমব্ হি ক্যা হ্যায় নামে খোদা

আগৰ ইন পে মবনা হ্যায়

তো কুচ দিন জীনা হ্যায় জৰুৰ !’ (হজবৎ মোহানী)

সুন্দৰ অৰ্থ হয়—“কি কবো ! মইযে মদৰ নিচাতে মজি আছো !

কিন্তু মদ যে খাইব লাগিব ! এতিয়া কি জানি বমজান মাহৰ উপবাসৰ

দিন চলি আছে ! ভুমিতো নিচেই সৰু ; একো নাজানা, কি

জানা ? খোদাৰ শপত ! তোমাৰ বয়সেইনো কিমান হৈছে ? যদি

(মদ খায়েই) ইয়াতেই মৰিব খোজা কেইটামান দিনতো জীয়াই থাকিব

লাগিব।” বাস্তবিকেই সি জীৱনটো উপভোগ কবো বুলি লগিছে।

ইয়াৰ দৰে বেকাৰ এটাৰ টকাবো জানো অভাব আছে ? জেহিৰে মদ

অকমান খাই ললেই তাৰ মুখত অনৰ্গল সেই চুফীবাদী কবিসকলৰ

কবিতা ওলাই থাকে। আৰু এদিন তাক মোৰ কোঠাতে লগ

পাইছিলো। ক’ববাৰ পৰা মদ খাই আহি মোৰ কোঠাত তাৰ বাগী

বাটি গৈছিল। তাক মই খুউব বুজাইছিলো। “মদ নাখাবা জেহিৰ।

তোমাৰ উপাৰ্জজনৰ থল নাই ! ক’তো কাম নকৰা। সদায় আনৰ পৰা

খাই কেনেকৈ জীয়াই থাকিবা ?” তাৰ প্ৰত্যুত্তৰত সি মোক মদৰ

নিচাবেই কৈছিল উৰ্দু কবিতাৰ ভাষাৰে—

“কোন কম্বখট কহতা হ্যা কী

চাবাব পীনা ববদাস্ত নহী

ম্যায়তো শ্বিফ্ শ্বাস লেনেকে লিয়ে

চাবাব পী—তা—হুঁ....”।

(কোন মুখই কয় মদ খাব নাপায় বুলি ? মই যে উশাহ লবৰ বাবেহে

মদ খাইছোঁ।) সুন্দৰ যুক্তিৰে, অকাট্য যুক্তিৰে সি মোৰ মুখ বন্ধ কৰি

দিলে। মদ নোখাবা অৱস্থাত জেহিৰে মোৰ আগত চিগাৰেট এটাও

খাবলৈ লাজ কৰে। বিচিত্ৰ চৰিত্ৰৰ এই ল’ৰাজন।

“১৫ জুলাই, সাহিত্য প্ৰকাশৰ লগত কিতাপৰ প্ৰকাশ সন্দৰ্ভীয় সকলো

চুক্তি হৈ যোৱাত টকা পাঁচশ আগধন হিচাপে দিছে। দুবছৰৰ মূল্য

পাঁচশ বা এহেজাবতকৈ বেচি হব পাৰে ? ইঙ্গিতৰ লগত চৌবছৰলৈ

আহিলো বাধ্য হলো তাইৰ সৈতে চিনেমা চাবলৈ। পাৰ্লে কিয় বাক

তাইক বিয়া কৰি পেলোৱা নাই?...ক্যানিং ষ্টীটত ভিক্টাৰী বুঢ়া এটা মটৰে

চেপি মাৰিলে। লাচটো জাঁতবাই নিয়া নাই। কাষতে সৰু ছোৱালী

এজনীয়ে কান্দি আছে। ছোৱালীজনী বোধকৰো তাৰে জীয়েক।

ওমৰ খৈয়ামৰ পুৰা নামঃ গিয়াছুদিন আবুল-ফেট ওমৰ-বিণ

খৈয়াম। লাইবেৰীত ‘আব, পি, মাছানিৰ সংগ্ৰহিত ‘কৰ্ট

পয়েটচ্ অব ইণ্ডিয়া এণ্ড ইৰাণ’ গ্ৰন্থখনি লৈ চাওঁতেই

সুন্দৰ কাব্যময় কহিনী এটিত চকু পৰিল। সম্ৰাট জাহাঙ্গিৰ আৰু

তেওঁৰ প্ৰিয়তমা নুৰ্জাহানে এদিন কাৰেঙৰ বাৰাণ্ডাত বহি বাটলৈ চাই

আছিল—অস্তুমিত সুৰুজে দুয়োৰে কবি অন্তৰখনত দোলা দি গৈছিল;

এনেতে বাটেদি এজন বুঢ়া মানুহ কুজাঁহৈ খোজ কাঢ়ি গৈ আছিল।

মানুহজনক দেখি সম্ৰাটে কবিতাৰ ছন্দেৰে বাণীক সৃধিলে—বুঢ়া

মানুহবোৰে পৃথিবীৰ ক’ত বস্তু দেখিলে আৰু ক’ত কথা জানিলে,

ভথাপিও সিহঁতে আগৰ পিনে কুজাঁহৈ কিয় খোজ কাঢ়ে ? প্ৰিয়তমা

নুৰ্জাহানেও কবিতাৰ ছন্দেৰেই উত্তৰ দিলে—“বাটৰ ধূলিত হয়তো

সিহঁতৰ যৌৱনৰ, অতীতৰ চেফুঁ বা বিচাবে !”

পঢ়ি ভাল লাগিল—

আইতাই গধূলি পদূলিত বহি ;

দুবৰি বনৰ গুৰিত

গাভৰু কালৰ

বহু বং বহু কথা বিচৰাৰ দৰে—

মোৰো মনত পৰিল।

মনটো কবি কবি লাগিছিল। আইতাই হেৰোওৱা বছৰবোৰ বিচৰাৰ দৰে মোৰো অতীতটো বিচাৰিব মন গৈছিল....। যি অতীত অতীতেই। অতীতৰ কথা ভাবো মোৰ বাবে পাপ।....”

ফ্ৰ'ণিগে ডায়েৰীখন হাতত লৈ কেইটামান পাত লুতিয়াই ক'লে—

ঃ খন্তেক ব'ৰা বাৰ্মি। ৬ আগষ্টৰ দিনাৰ ডায়েৰীতে লিখা কথাখিনি চোৱা। তাতে বোধকৰো স্বপ্নাৰ পৰিচয় পাবা। মোৰ বোধেৰে সেই ছোৱালীজনীয়েই স্বপ্না। চোৱা এয়া।—

ফ্ৰ'ণিগে ডায়েৰীখন পুণৰ বাৰ্মিৰ হাতলৈ দিলে। বাৰ্মিয়ে পঢ়িলে—

“৬ আগষ্ট—আজি ইঞ্জিতাই পাৰ্ল মদ খাই পাগলামি কৰাৰ কথা লিখি হোটেলৰ ঠিকনাত এখন চিঠি দিছে। তাই তাক সমূলি ভাল না পায় বুলি স্পষ্টকৈ লিখিছে। মোক সাবধান কৰি দিছে—মই যেন তাইৰ আগত কেতিয়াও পাৰ্লৰ বিষয়ে নকওঁ। বা'টানিকেল গাৰ্ডনৰ কাষত আমন জিমনকৈ বহি সম্মুখত টেমা এটালৈ ভিক্ষা পোজা ছোৱালী জনী দেখি বেয়া লাগিল। ইমান সুন্দৰ চেহেৰাৰ ছোৱালীজনী। ভিক্ষা দিব নোৱাৰিলো খুচুৰা পয়চা নথকাৰ বাবে। দুখ লাগিল, লৈ আহিলো লগতে। মই অকলশৰীয়া! তায়ে যোৱা লগ হ'ব। বৰ্ত্তমান হোটেলতে থাকিম।

আগৰ জমা ৩৪১ টকা.....খৰচ

জমা	৩৪১	টেম্বী	২৫০	অনা
খৰচ	৪৭	জাঙিয়াফ্ৰক ৩ বোৰ	৩১০	”
মুঠ	২৯৪	জেকিৰ	১০	টকা
		ছোৱালীজনীৰ		
		কটো ভোলাত	৫	”
		মুঠ	৪৭	টকা

“১৯ আগষ্ট—আজি পুৱা কৃষ্ণনগৰলৈ গৈছিলো। কৃষ্ণনগৰৰ কুটীৰ শিল্প সম্বন্ধে কিছু টোকা যোগাব কৰিবৰ বাবে। উলটি আহোতে বাচফেণ্ডত এজনী তিবোতাই কান্দি থকাত, কন্দাৰ কাৰণ সুধিলো। তাই কৈ গ'ল—তাই স্বামীৰ চতুৰ্থ পত্নী। বাকী তিনিজনী ঘৰত আছে। আজি তাইক হেনো মাৰকিল কৰিছে। তাই ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিছে মাকৰ ঘৰলৈ যাবলৈ। হাতত টকা নাই। টকা পাঁচটা উলিয়াই দিলো। বাচ অহাত নিৰ্দিষ্ট ঠাইত উঠি বহিলো। বাচত বহি অহাৰ সময়খিনিত তাইকে লৈ বাকী তিনিজনী তিবোতাৰ এজন স্বামীৰ কথাটো ভাবিলো। সমাজে বাক কেনেকৈ অনুমতি দিছে। সমাজৰ কথা ভাবোতে ডাৰউইনৰ মতবাদত একমত হোৱা দাৰ্শনিক ফ্ৰয়দৰ মতবাদ এটাবকথা মনত পৰিল। ফ্ৰয়দে ধাৰণা কৰিছিল যে আদিম অৱস্থাত এজন পুৰুষে বহুতো তিবোতাক একেটা ঘৰতে ৰাখিছিল পত্নী ৰূপে। এই বহু পত্নীৰ গৰাকীজনক দলপতি আখ্যা দিয়া হৈছিল। এওঁ স্বাস্থ্যবান, বলী আৰু প্ৰতিভাশালী আছিল। তেওঁ একেটা ঘৰতে সৰু বৰ নিৰ্বিশেষে বিভিন্ন বয়সৰ তিবোতা সংগ্ৰহ কৰি ৰাখিছিল আৰু সিহঁতৰ দেহ উপভোগ কৰিছিল। অন্য কোনো পুৰুষে এই তিবোতাসকলৰ দেহ উপভোগ কৰাৰ পৰা বঞ্চিত আছিল। যদি এই তিবোতাসকলৰ ভিতৰত কাৰোবাৰ পুত্ৰ সন্তান জন্ম হয়, তাক দলপতিয়ে ভৱিষ্যতে যৌৱনপ্ৰাপ্ত হলে তেওঁৰ প্ৰতিদ্বন্দী হয় বুলি নিষ্ঠুৰভাবে হত্যা কৰিছিল। মাকসকল সন্তান হত্যাৰ বাবে বাউলী হৈ পৰিছিল। বহু কাকুতি মিনতিৰ পিচত পুত্ৰ-সন্তান হত্যা বন্ধ কৰিছিল যদিও ভৱিষ্যৎ প্ৰতিদ্বন্দী হোৱাৰ পৰা বিৰত ৰাখিছিল। বহুদিন এই দৰেই চলাব পিচত জন্মহোৱা পুত্ৰ সন্তানবোৰ গোপনে দূৰত ৰাখি মাকসকলে লালন-পালন কৰিছিল। শেষত যেতিয়া সন্তানবোৰে যৌৱনত ভৰি দিয়ে তেতিয়া সিহঁতৰ যৌনক্ষুধা তৃপ্তিৰ বাবে কোনো নাৰীয়েই বাহিৰত নাছিল। সকলো সেই দলপতিৰ কবলত। সেই সন্তানবোৰে দলপতিৰ ওপৰত বিদ্ৰোহ কৰে আৰু তেওঁক

হত্যা কৰি সিহঁতৰ ক্ষুধা তৃপ্তিৰ বাবে ঠাই বিচাৰি পালে সেই দলপতিৰ
কবলত থকা নাৰীসকলত। কিন্তু, তেতিয়া সিহঁতৰ বিপদ আৰু বেছি
হৈহে পৰিল। সুন্দৰৰ কাৰণে সকলোৰে হেঁপাহ হোৱাতো স্বাভাৱিক,
সেয়েহে পৰম্পৰাৰ মাজত খোৱা-কামোৱা আবন্ত হয়। ইজনে সিজনৰ
প্ৰতিদ্বন্দী হৈ মাৰ-পিট, কটা-মৰাত লাগিল। অৱশেষত সিহঁতে নিজৰ
ভুল বুজিলে—ইয়াৰ দ্বাৰা কাৰো উপকাৰ নহয়। বৰং সকলো মৰি
শেষ হৈ যাব। ক্ৰয়দৰ মতে—সেই দুখ বেজাৰ ভোগা সকলে কথা
বুজি পোৱাৰ পিচত সমাজ-ব্যৱস্থাৰ জন্ম হয়। এই সমাজ-ব্যৱস্থাত
স্থিৰ হ'ল—সেই ঘৰত থকা নাৰীসকলৰ কাৰণেই যদি ইমান কাজিয়া
হব লগা হয় তেন্তে সেই নাৰীসকলক কোনেও বিয়া কৰাব
নোৱাৰিব। ইয়াৰ ফলত সমাজ-ব্যৱস্থামতে বেলেগ বেলেগ ঘৰৰ
নাৰীকহে বিয়া কৰাব পাৰিব। এই সূত্ৰে ওচৰ-চুবুৰিয়াৰ, বিশেষকৈ
আত্মীয় মানুহৰ লগত বিবাহ-কাৰ্য্য সম্পন্ন হব নোৱাৰিব। দাৰ্শনিক
ক্ৰয়দে ইয়াকেই 'টাবু' (Taboo) বুলিছিল। আজি সমাজৰ বিবাহ
ব্যৱস্থাৰ সূদূৰ অতীতটো এবাৰ স্মৰণ কৰিলে সুবিধা পালো।

জমা— ২১১

খৰচ—

৫২।০ অনা

কৃষ্ণগৰলৈ অহাযোৱা আৰু আন খৰচ ৩৩

মুঠ— ১৫৮।০ অনা জমা।

স্বপ্নাৰ কাৰণে ৪ টা পুতলা

১৯।০

মুঠ— ৫২।০

কৃষ্ণগৰৰ পুতলা ব্যৱসায়ৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি এটা প্ৰবন্ধ লিখা আবন্ত
কৰিছো।”

“২৫ আগষ্ট—আজি স্বপ্নাৰ অসুখৰ বাবে কলৈকো যাব পৰা নাই।
পাৰ্লে ডাক্তৰ মাতি দিলে। অলপ উপকাৰ কৰিলে। ভাল লাগিল।
তাইৰ অসুখৰ বাবে ইজিতাক লগ নোপোৱাত তাই নিজেই আহিল

মোক লগ পাবলৈ। স্বপ্নাক দেখি সুধিলে—‘কাৰ ছোৱালী?’ মই
ভনী বুলি কলো। ‘ইমান দিনে ভনী নোলাল। আপুনি মোক ভুৱা
দিছে নহয়?’ তাই কি বুজিলে কব নোৱাৰো। তাই ক’লে—
“পুৰুষবোৰ বিশ্বাসঘাটক।” মই থৰ লাগিলো। কিয় ক’লে?
তাইৰ লগততো মোৰ কোনো বিশেষ সম্পৰ্ক নাই। বেটেঁৰাত চাহ,
চিনেমাৰ বাদেতো তাই মোৰ পৰা একো দাবী কৰা নাই। তাই মোক
ভালপোৱাৰ কথা মই নাভাবো। কথাকৈ তাই মোৰ কোঠাৰ পৰা
ওলাই গ’ল। যাওক। একেবাৰেই গলেই ভাল হয়। কণমান
ছোৱালীজনীৰ ওপৰত তাইৰ খংটো দেখি বেজাৰ পালো। কি পাপ
কৰিলো মই তাইক আশ্ৰয় দি? স্বপ্নাই জ্বৰতে ভুল বকিছিল। বাতি
দহ বজাত পাৰ্ল আহিছে—মোৰ তাত থাকিব স্বপ্নাৰ অসুখৰ
বাবে……”

ডায়েৰীখনৰ আৰু কেইখিলামান পাত পঢ়ি বাৰ্মিয়ে ক্ল’ৰিণৰ হাতলৈ
দিলে। ক্ল’ৰিণে হাত পাতিলৈ কয়—

ঃ চোৱা বাৰ্মি! জোচেফে মোৰ অনুসন্ধানৰ বাবে জেহিবক কি কৈছিল;
আৰু মোক লগ পোৱাৰ পিচত কি কৈছিল সকলো লিখা আছে।
শুনা মই পঢ়ি যাওঁ। তোমাৰ চাগৈ আমনিয়েই লাগিছে।

“১০ চেপ্তেম্বৰ—জেহিব আহিছে। স্বপ্নাক সি খুউব মৰম কৰে।
য’ৰে পৰাই নাহক সি স্বপ্নাৰ কাৰণে টফি আনিবই। টকা এশ দি
কয়—“লোৱা। ধাবলৈ দিয়া নাই। কেতিয়াবা মোকো দিব লাগিব।
মই টকা কাকো ধাবলৈ নিদিওঁ।
ধাৰে দিয়া ভুল। তিনিটা কথা ভুল।

টকা ধাৰে লোৱা ভুল।

টকা ধাবলৈ দিয়া ভুল ॥

টকা খাবলৈ দি খুজিবলৈ যোৱা ভুল।”

এই তিনিটা কথা মই সদায় মানি চলো। মই ব'ৰে পৰা টকা আনো
খাব কৰি নানো। জানা! মই কলো—“ক'ৰ পৰা আনিলা?”

: ক'ৰপৰা আনিছো সেইটো কোৱাও ভুল। জানা?”

: অ' বুজিলো। তোমাৰ কোনোবা লাভাবধ...”

: নহয় জোচেফ —মোৰ নহয় অন্যৰ—

: মানে—?

: মানে পাৰ্লিক কেৰিয়াৰ এজনী তিবোতাৰ পৰা আনিছো।

: বুজাই কোৱা!

: এজনী...মানে—বাজে তিবোতাৰ পৰা।

: কিয় আনিলা?

: মানে...মোক মাজে মাজে এইদৰে সহায় কৰে; মই ভাবিলো
তাই নিজে ব্যৱসায় কৰি টকা ঘটে যেতিয়া টকা এশ কি কথা? আৰু
দিব পাৰে। অৱশ্যে তাই টকাৰ কাৰণে দেহাটো ঘূৰীয়া কৰিছে।
কোনো কথা নাই। তাই এই এশ টকা দুই ঘণ্টাত উলিয়াই দিব
পাৰিব।”

তাৰ কথা শুনি মই বহুতো কথাই ভাবিলো। কোন তাই ইমান দৰদী?
জেহিবক লগত লৈ এদিন তাইক চাই আহিমগৈ। দেহৰ বেপাৰ
কৰি জীৱন কটাইছে। নিজৰ দেহ ঘূৰীয়া কৰি এজনক এশ টকা
দি সহায় কৰিছে। নাম তাইৰ জুলী!”

: এয়া মোৰ কথা বাৰ্ণি! আৰু শুনা—

“১৭ চেপ্তেম্বৰ—সন্ধ্যা পাৰ্ল আছিল। সি মদ খাবলৈ আৰম্ভ কৰিছে।
জেহিবেই তাক নষ্ট কৰিছে। মদৰ মুখত ইঞ্জিতাৰ কথা বহুতো
ক'লে—স্বপ্নাক মোৰ ছোৱালী বুলি ইঞ্জিতাই মোক সন্দেহ কৰিছে
আৰু তাইৰ মোৰ প্ৰতি থকা ভালপোৱাখিনি হেনো ত্যাগ কৰিছে।
মোৰ ভাল লাগিল। পাৰ্লে জেপৰ পৰা ইঞ্জিতাৰ ফটোখন উলিয়াই

ক'লে—মোক তাই ভাল পাইছে। এইয়া ফটোখন দি লিখিছে ‘আই
লাভ ইউ।’ মই পাৰ্লক কলো—ইঞ্জিতাই মোক ক্ষমা কৰিছে কাৰণে
খুউৰ ভাল লাগিছে বুলি কৰা। আৰু কৰা—ক্ষমা, দুয়া আৰু
পৰোপকাৰিতাই মানুহক সুখৰ পৰা বঞ্চিত নকৰে। আৰু
কৰা—আকাশত বহুতো নক্ষত্ৰ থাকে। গ্ৰহণ কেৱল চন্দ্ৰসূৰ্য্যৰ
ভিতৰতহে হয়। ইঞ্জিতাই বুজিব তুমি কৰা।”

: প্ৰেমৰ কাহিনীও আছে বাৰ্ণি! পাৰ্লক এদিন জেহিবেই মোৰ
তালৈ আনিছিল বাৰ্ণি! দেখিবলৈ খুউৰ ধুনীয়া ল'ৰাটো। অতি
কম বয়সীয়া। বয়সত মোতকৈও কিজানি সৰু হ'ব। ইমান কম
বয়সতে আমাবোৰৰ ওচৰলৈ অহাত মই বুজাইছিলো। কিন্তু, সি
নুবুজিলে। শেষত প্ৰচুৰ টকাৰ বিনিময়ত সি তাৰ অহাৰ উদ্দেশ্য
মোৰ কোঠাতে পূৰণ কৰিলে। টকা মই বখা নাছিলো। কিন্তু, সি
টকাখিনি মেজত এৰি থৈ গুছি গ'ল। অৱশ্যে মৰম লাগিছিল
ল'ৰাটোলৈ। তাৰ উদ্দেশ্য পূৰণ কালত ময়ো তৃপ্ত হৈছিলো বাৰ্ণি!
তাৰ পিচত আমি সেই গলিৰ পৰা আঁতৰি নহালৈকে তালৈ সি যোৱা
নাছিল। শুনা—মোৰ তালৈ যোৱাৰ দিনা ডায়েৰীৰ কেইবাটাও পাতত
লিখিছে।

“২৯ চেপ্তেম্বৰ—পুৱা ৯ বজাতেই ওলাই গৈ আবেলি ৩ বজাত
আছিলো। স্বপ্নাৰ লগত লুডু খেলিলো। বাতি ভাত খোৱাৰ আগে
আগে পাৰ্ল আৰু জেহিৰ আছিল। জেহিবে মোক লগত নিবলৈ বৰ
জোৰ কৰিলে। অগত্যা পাৰ্লক মোৰ তাতে স্বপ্নাৰ বখীয়া থৈ ওলাই
গলো কলৈ যাব লাগে নোসোধাকৈয়ে। এইয়া এতিয়া ৩০ চেপ্তেম্বৰ
দিনা পুৱা ৯ বজাত বাহিৰলৈ ওলাই নোযোৱাকৈয়ে আগদিনাৰ বাতিৰ
ডায়েৰী লিখিছো। ঘৰৰ বাহিৰ ওলায়ে দেখো আকাশখন ক'লা
ঙাৱৰে ঢাকি ধৰিছে, তৰা এটাও নাই আকাশৰ কোনো এচুকত।
জেহিৰৰ সৈতে চহৰৰ কেইবাটাও বাজ-আলি এৰি এটা সৰু
আলিত উঠিলোঁগৈ। তাৰ পৰা কিছুদূৰ গৈ দুটা দালানৰ মাজেৰে সৰু

গলিলৈ যোৱা পদূলি এটাৰ সম্মুখত ব'লো। জেহিবে ক'লে—“আহা জোচেফ” ময়ো তাৰ পিছে পিছে যাওঁ। আন্ধাৰ। ঠেক গলি। তেতিয়া চহৰখনত আতঙ্কৰ সৃষ্টি হৈছে বতাহ ধুমুহাৰ। মই এবাৰ ওপৰলৈ চাই স্তম্ভিলো—“আক কিমান দূৰ যাব লাগিব? জেহিবে “আহা! পালোহি” বুলি আগবাঢ়ে। দুয়ো আগবাঢ়িলো। জেহিবে পুণৰ কয়—“মই বৰ বেয়া ঠাইত থাকো জোচেফ! দেখিছাই নহয় আন্ধাৰ ঠেক গলি। কোনোবাই যদি ঘৰৰ ওপৰৰ পৰা বেয়া বস্তুও পেলায় গাতে পৰিব। বেগ দিয়া এটা বাতি ক্ষতি হলে বহুতো লোকচান হব। ভালকৈ আহিবা, নহলে উজুটি খাবা।” তাৰ কথাবোৰ শুনি মই বহুতো কথাকেই ভাবো। সি মোক ক'লে নিয়ে? মনত শঙ্কা জাগিল। তথাপিও তাৰ পিচ এৰা নাই। কেই খোজমান আগ বাঢ়োতেই শুনিলো নাৰী-কণ্ঠৰ খিলখিলনি। সেই হাঁহিক উদ্দেশ্য কৰি মই স্তম্ভিলো—“সেইয়া কোনে হাঁহিছে?” সি ক'লে—“সেইয়া জীৱন বজ্জমঞ্চৰ অভিনয় আৰম্ভনি। আক হাঁহিবোৰ তাৰ নায়িকাৰ। মোৰ কোঠাতে বহি সকলো বুজিবা!” আক কিছুদূৰ আগবাঢ়ি যাওঁ। পুণৰ কয়—“ব'বাচোন! মোৰ কোঠাৰ দুৱাৰ খোলা আছেনে নাইবা! চাবি মোৰ হাতত নাথাকে নহয়।” কোঠা এটালৈ সোমোৱা দুৱাৰ এখনৰ কাষত দিয়া ছলাইৰ কাঠি এটা মাৰি জেহিবে কয়—“বন্ধ জোচেফ! ব'লাচোন!” তাৰ পৰা দুটা পায়খানাৰ মাজেদি কুৰি খোজমান গৈ জেহিবে পকাভেটিৰ ঘৰএটাৰ দুৱাৰখন মেলে। কাষৰ দালানৰ চাইড লাইটৰ পোহৰত কোঠাটো ময়ো দেখিছিলো। সোমাই গলো দুয়োটা। কোঠালৈ সোমোৱাৰ লগে লগেই বাহিৰত ভীষণ ধুমুহা-বতাহ আৰম্ভ হ'ল। ৰাজ-পথৰ বিজুলী চাকিবোৰ কৰ্তৃপক্ষই নুমাই দিছে বিপদৰ আশঙ্কাত। বাহিৰলৈ চালে বিজুলী সঘন নিশাৰ জাঁতৰৰ ওখ চাপৰ দালানবোৰৰ বাদে একো নেদেখি। ওখ ওখ দালানৰ ফাকে ফাকে বতাহৰ সোঁ-সোঁৱনি! আমি সোমোৱা ঘৰৰ ছালত ওপৰৰ পৰা বৰষুণ পৰাৰ বাহিৰে বতাহে চুব পৰা নাই। তথাপিও প্ৰচণ্ড গতিৰ বতাহৰ সোঁত

চিঙি অহা দুই এজাক যুঁহু বতাহৰ অভাৱ হোৱা নাই। মই চকিখনতে বহিলো। ধুনীয়া কাপোবেৰে কুচন দিয়া চকিখন। জেহিবে থিয় হৈ থাকিয়েই ক'লে—“এই ক'ববালৈ গৈছে হ'বলা। ওৱাটাৰ কোটটোও নিনিলে। গম পাব আজি। বাহিৰত ধুমুহা আহিছে। টৰ্টটোও নিয়া নাই। তোমাৰ চিগাৰেট আছেনে নাই জোচেফ?” মই তিনিটা আছে বুলি কলো। সি জেপৰ পৰা চুবটৰ পেকেট এটা উলিয়াই দি ক'লে—“লোৱা, তোমাক লাগিব।” তোমাৰ পৰা মোক এটা দিয়াচোন। তুমি ইয়াত কিছু সময় বহিব লাগিব। মই আকো ওলাই যাওঁ বুজিছা! অলপ পিচতেই তুমি খুউ-ব ভাল চাহ একাপ পাবা। লগতে খোৱা বস্তুও আহিব। খাবা কিন্তু।” কথা কৈ কৈয়েই জেহিবে গাম বুটজোৰ পিন্ধে। নীলাবঙৰ প্লাচটিকৰ পানীকোটটো পিন্ধি ফেণ্ট হেটটো লয় আক স্তম্ভিত মেজৰ পৰা টৰ্টটো লৈ ওলাই যায় দুৱাৰখন বন্ধ কৰি। সি ওলাই যোৱাৰ লগে লগেই মই কোঠাটোৰ পৰিবেশটো এবাৰ লক্ষ্য কৰিলো জ্বলি থকা মমডালৰ পোহৰত! নিচেই সৰু কোঠাটো। দুজনীয়া স্প্ৰিঙৰ বিছনাখন ধুনীয়াকৈ পাৰি থোৱা আছে। মেজৰ কাষতে আন এখন চকি। মমডাল ঘাঁহি মাজি ধুনীয়াকৈ বখা পিতলৰ মম-দানী এটাত থৈছে। মেজৰ ওপৰত তিনি ফুট ওখ আয়না এখন। কাষত নানা তৰহৰ স্ন', ক্ৰিম, পাউদাৰ, তেল আদি প্ৰসাধনী সামগ্ৰীৰে ভৰা। আয়নাৰ কাষতে সৰু ফটো ফ্ৰেম এটাত এজনী ছোৱালীৰ ধুনীয়া ভজিৰে তোলা এখন ফটো। দেখিলেই অনুমান হয়—কোনো সম্ভ্ৰান্ত পৰিয়ালৰ শিক্ষিতা বুলি। বেৰত এখন ফটোৰ বাহিৰে কোনো চিত্ৰ তাৰকাৰ ছবি বা অন্য কাৰো ছবি নাই। যি খন আছে সেইখন উৰ্বশীৰ ছবি। কাষৰ আলুনাডালত দামী দামী কাপোৰ স্তম্ভকৈ জাপি থৈছে। আলনাৰ এমূৰে এটা লা-বোলীয়া ছাতি। আনফালে এটা অলুটাৰ। আলনাৰ তলত ৪৫ ঘোৰমান হাইহিল, শ্লীপাৰ আদিৰে পৰিপূৰ্ণ কোঠাটো দেখি ভাবিলো ইয়াত নিশ্চয় জেহিবে কোৱা জুলীয়েই থাকে।

নহবও পাবে। সি মোক কোৱা নাছিল, জুলীৰ তালৈ যাওঁ বুলি। চুবট এটা জ্বলাই জ্বলিথকা মমডাললৈ চালো। মাত্ৰ ১।০ ইঞ্চিমানহে পুৰিছে। ভাবিলো মমডাল জ্বলাই এই কোঠাত থকা ছোৱালীজনী ওলাই যোৱা বেছি পৰ হোৱা নাই। বিছনাখনলৈ চাই দেখিলো তাত দুজন শোৱাৰ কোনো চিন নাই। ইয়াত এজনী গাভৰু অকলে থকাতো অশোভনীয় কথা। জেহিবে কোৱা কথালৈ মনত পৰিল—“সেইয়া জীৱন বঙ্গমঞ্চৰ অভিনয়ৰ আবন্তনি আৰু হাঁহিবোৰ তাৰ নাৱিকাৰ” হয়তো এই গাভৰুও সেই নাৱিকাই হব। এৰা, মহানগৰীৰ আন্ধাৰ গলিত জীৱন জুৱা-চুৰিব বৰহাট বহে। কেঁচা-মহঙৰ বেপাৰ চলে। তেতিয়া বাহিৰত কলহৰ কানে চলা বৰষুণ। আলনাডালৰ সিকাষে থকা আলমাৰিটোলৈ মনেই কৰা নাছিলো। মমডাল হাততলৈ আলমাৰীলৈ চালো। তলা লগোৱা নাই। ওপৰৰ খলপত আঠোটা বটল দেখিলো, ব্ৰাণ্ডি, ছইস্কি, বাম আৰু জিন নামে মদৰ বটল। বটলকেইটা দেখি মই বহুতো কথাকেই বুজিব পাবিলো আৰু বুজিলো মই ক’ত আহি সোমাইছোঁহি। বটল কেইটাৰ কাষতে কেইখনমান দহ টকাৰ নোট পৰি আছে। তলা নলগোৱা আলমাৰী এটাত খোলা দুৱাৰৰ কোঠাত এইদৰে টকা খোৱা, টকাৰ প্ৰতি কোনো মমতা নথকা এই ছোৱালীজনীৰ কথা ভাবিলো। দেহৰ বেপাৰ কৰিছে টকাৰ বিনিময়ত। সতীত্ব দাগ জুইত পুৰিছে টকাৰ বিনিময়ত। অথচ এই টকাৰ প্ৰতি মোহ নথকা এইজনী কেনেধৰণৰ বাবাজনা। মাজৰ খলপাত কিছুমান তাই ব্যৱহাৰ কৰা কাপোৰ, আৰু কিছুমান কিতাপ, কি কিতাপ চাবলৈ নহ’ল। বোধকৰো দেহ-বেপাৰত আৱশ্যক হোৱা যাবতীয় কিতাপ। তলৰ খলপাত কিছুমান ঔষধ জাতীয় বস্তু। ডেটলৰ বটল কেইটামান আৰু সৰু সৰু কেইটামান পেকেট চকুত পৰিল। আলমাৰীটোৰ কাষেদি কোনোমতে এজন মানুহ পাৰ হব পৰা দুৱাৰ আছে বুলি ধৰিব পাৰি। মমডাল পুণৰ মেজত থৈ ভাবিলো—বহুত কথাকেই। হাতত থকা চুবটটো পুৰি শেষ হওঁ হওঁ

হৈছিল। মমৰ ক্ষীণ পোহৰত বেৰত থকা উৰ্বৰশীৰ ছবিখনলৈ চালো। এবাৰ আয়নাৰ কাষত থকা ফটোখনলৈ চালো—উৰ্বৰশীৰ লগত মিল নহলেও উৰ্বৰশীতকৈ হীন নহয় ফ্ৰেমত থকা ফটোখন। এনেতে দুৱাৰ খনে কেৰেকৈ শব্দ কৰিলে। সেই ধুমুহাৰ মাজত দুৱাৰে মতাটো অস্বাভাৱিক নহয়। তথাপি এবাৰ উলটি চালো। দেখিলো হাতত চাহৰ সবঞ্জাম লৈ সোমাই আহিল এজনী তিবোতা! জেহিবে কৈছিল চাহৰ কথা। তিবোতাজনী জ্বলিথকা মমডালৰ ফালে আগবাঢ়ি গ’ল, হাতত চাহৰ কাপ আৰু খোৱা বস্তুখিনিলৈ। দেখিলো তাই তিবোতা নহয়। এজনী প্ৰসাধন সম্পন্ন বোড়নী। চকুত কাজলৰ দাগ, ওঠত বঙৰ দাগ, চেলাউৰিৰ মাজত পোহৰত জিলিকি উঠা এটা দীঘলীয়া ফোঁট। চুলিবোৰ ‘বৰ’ কটা আছিল। তাই মোৰফালে চাই ইংৰাজীতে ক’লে—চাহ খাবলৈ। ময়ো ধন্যবাদ জনালো ভদ্ৰতাৰ খাতিৰতে। মই চাহৰ কাপ হাতত লৈ তাইৰ ফালে চালো। তাই মোৰ ফালে চাই গাৰে এক লোভনীয় ভঙ্গি কৰি হাঁহি মাৰি এবাৰ হামিয়ালে। বোধকৰো উজাগৰী নিশাযাপনৰ হামি। মই চকিখন দেখুৱাই বহিবলৈ কলো। তাই “Thank You” বুলি কৈ বহি মোক নিৰ্লজ্জ ভাবে প্ৰশ্ন কৰিলে—সেই কোঠা-বাসিনী অহাৰ আগতে তাই মোৰ লগতে মই অহাৰ উদ্দেশ্য পূৰণ কৰিব পাৰে……বিনিময় একোকে নালাগে……। মাত্ৰ তাইক মই উপভোগ কৰিব লাগে, বুলি। মোৰ মনটো খেলি মেলি লাগি গ’ল। থতমত খাই গলো। কি উত্তৰ দিম ভাবি ভাবি শেষত ক’লো—“তুমি যোৱা চিফ্টাৰ! মই তেওঁ অহালৈ অপেক্ষা কৰো। তাই গাত এটা অতি লোভনীয় ভঙ্গি বান্ধি ললে। ওঠ দুটাত হাঁহি অলপ সানি ললে, চকুত জিলিকিল আবেদনৰ দৃষ্টি। মই পুণৰ কলো—“ডু নট মাইণ্ড, লেটচ্ হাৰ কাম।” তাই কেৱল হাঁহি হাঁহি কলে—“বহুতে দেখোন মোকহে বিচাৰে—মই ইয়ালৈ অহা মাত্ৰ দুসপ্তাহ হৈছে।” মোৰ চাহখোৱা হ’লত কাপ-প্লেটযোৰ মেজত থৈ চিগাৰেট এটা জ্বলাই কলো—“কোনো কথা নাই, তুমি নতুন

বুলি জানো।' তাই কাপ-প্লেটযোৰ লৈ বহাৰ পৰা উঠি ক'লে—'যদি এওঁ অহাত দেবি কৰে, বাওঁফালৰ কোঠাৰ দুৱাৰত টুকৰিয়াব। তাতে মই থাকো, গোটেই ৰাতি ফুৰ্তি কৰিম..... আ—হি—বৎ।' কথাখিনি হিন্দীতে কৈছিল। মই ধন্যবাদ জনালো। তাই গুছিগ'ল। মই বুজিব নোৱাৰিলো ইমান বৰষুণৰ মাজত তাই অকনো নিতিতাকৈ ক'ব পৰা আহিল আৰু কলৈ গ'ল? তেতিয়া নিশা প্ৰায় এঘাৰ বাজো বাজো। বাহিৰত প্ৰচণ্ড ধুমুহাৰ সোঁ—সোঁৱনি; আবহমান বিজুলীৰ চমকনিত চহৰখন পলকে পলকে উজ্বলি উঠিছিল। মই চকিখনত হেলান দি ভবি দুটা মেলি দিওঁ মেজৰ ওপৰলৈ। এনেতে সোঁফালৰ কোঠাৰ পৰা নাৰীপুৰুষৰ মিশ্ৰিত কণ্ঠত অগ্নীল আৰু অশ্ৰাব্য কিছুমান শব্দ শুনিলো। ভাবিলো জীৱনৰ দোকানত বেচা-কিনাৰ দৰ-ভাও চলিছে আৰু সেই কোঠাৰ লগত সংলগ্ন ইকোঠাৰ বেৰত থকা উৰ্বৰশীৰ ছবিখন দোলা দি দি লবি থকা দেখিলো! লাজ লাগি গ'ল উৰ্বৰশীৰ ছবিখনলৈ চাবলৈ। বহাৰ পৰা উঠি সেই ঠাইৰ পৰা যাওঁ বুলি দুৱাৰমুখ পালোগৈ। বৰষুণ তেতিয়াও কম নাই। ধাৰাধাৰে পৰিছে। বাধ্য হলো বহিবলৈ। ৰাতি ১১ বজাত জুলী আহিছিল বৰষুণত জুকলি জুপুৰিহৈ। মই ৰাতি তাৰ পৰা নাহিলো; পুৱা সাত বজালৈ মই জুলীৰ কোঠাত আছিলো। জীৱনৰ এইটো এটা উল্লেখযোগ্য দিন। জুলী, বাণী আৰু প্ৰমীলাক সৎপথলৈ আনিব পাবিলে নিজেই আনন্দ পাম। সিহঁতক 'ক্ল'বেস নাইটিঙ্গেল' কৰিব লাগিব। সিহঁতে জীৱনত কৰা মহাভুলৰ শুধৰণী কৰিব লাগিব বোগী পৰিচৰ্যাৰে। স্বপ্নাক ডাক্তৰৰ তালৈ নিয়া হ'ল। তাইৰ অসুখ ডাক্তৰক দেখুৱাবই লাগিব।"

ক্ল'বিণে ডায়েৰীখন জপাই থৈ ক'লে—

: ইয়াৰ পিচত আৰু নাই বাৰ্ণি! আছে আমাক মেডিকেল ইন্সটিটিউটত নাম ভৰ্ত্তি কৰি দিয়াৰ কথা।

: ডায়েৰীখনৰ পৰা তেখেতক ভদ্ৰলোক বুলি বুজা যায়।

: নিশ্চয় বাৰ্ণি! ডায়েৰী খুব কম মানুহৰহে থাকে। এখেত সাংবাদিক আছিল। কথা খুউব কম কয়, কিন্তু লিখে বেছি। ঠিক তোমাৰ দৰেই বাৰ্ণি। তোমাৰ দৰেই খু-উ-ব কম কথা কয়।

: ওঁ, স্বপ্না তেনে তোমাৰ জোচেফৰ তোলনীয়া ভনীয়েক?

: হয়। সেই বুটলি অনা ছোৱালীজনীয়েই।

: সেই স্বপ্নাই তেন্তে ইয়াত থাকে?

: সেই স্বপ্নাই থাকে।

বাৰ্ণি যেন নিৰ্বিকৰ হৈ বহি থাকিল থিৰিকীৰে বাহিবলৈ চায়। তেতিয়া সন্ধিয়া নামিছে। বাহিৰৰ ফগে সন্ধ্যাক যেন আগবঢ়াই আনিছে। ঘৰৰ ছালৰ পৰা দুই এটোপাল পানীও পৰিছে নিজৰি নিজৰি। নামনিৰ দুই এটা ঘৰত লাইট জ্বলিছে। বতাহৰ লগত খোলাথিৰিকী খনেদি ফগ সোমাই আহিছে। এতিয়া ঘড়িত পাঁচ বাজো বাজো হৈছে। ক্ল'বিণে পুণৰ মাত দিলে—

: বাৰ্ণি! কি ভাবিছা?

: কোনে? মই? একো ভাবিব পৰা নাই ক্ল'বিণ।

: নহয়, মোৰ বিষয়ে কি ভাবিছা?

: তোমাৰ বিষয়ে ভাবিবলৈ কি আছে? তথাপিও ভাবিছো....কি কম তাকেই ভাবিছো....।

: মোৰ সকলো কথাকেই তোমাক কলো। যিটো জনাব নালাগিছিল তাকে কলো খৰচি মাৰি। নহলে মই পাগল হম বাৰ্ণি! মোক পাগল হবলৈ নিদিবা। তুমিও তোমাৰ অতীতক এবাৰ ভাবি চোৱা!

: কিন্তু স্বপ্না নাছিল কিয়?

: তাই নাহে!

: নাহে....?

: নাহে বাৰ্ণি! স্বপ্না আৰু মোৰ ঘৰলৈ উলটি নাহে।

: কিয়? কিবা হ'লনেকি?

: অতপৰে মই তোমাক ফাকি দি আছিলো বান্ধি ! কালিয়েই তাই যোধপুৰৰ এজন ডেকা ইঞ্জিনিয়াৰৰ লগত 'কৰ্টমেৰেজ' কৰি আজি পুৱাই চিম্লা এৰিছে।

: কৰ্ট মেৰেজ কৰিছে....?"

বান্ধিয়ে আক একোকে নকলে। কেৱল ভাবিলে কাশ্মিৰী গ'ল। স্বপ্নাও। কাশ্মিৰীৰ দৰে স্বপ্নাও উলটি নাহে। বাহিৰত তেতিয়া আন্ধাৰ নামিছে। বাজ-আলিৰ বিজুলী চাকিবোৰ জ্বলিছে। ক্ল'ৰিণে কোঠাৰ লাইটটো জ্বলাইদি বান্ধিৰ নিচেই কাষলৈ গৈ নম্ৰস্বৰে কয়—

: স্বপ্নাৰ কথা ভাবিছা বান্ধি।

: ভাবিছো। কাশ্মিৰীৰ কথাও ভাবিছো। আক কি ভাবিম ক্ল'ৰিণ ! তুমি কৈছিলো—স্বপ্না গাভৰু, আক তোমাৰ সৌন্দৰ্যলুভীয়া বঙা চকু দুটা। তাৰ বাদে তোমাৰ আক স্বপ্নাৰ মাজত একো সম্বন্ধ নাই। তাই তোমাৰ স্পৰ্শলৈ ভয় কৰে বান্ধি ! অলপ বৈ পুণৰ কয়—“থিক কথা ক্ল'ৰিণ। মানুহৰ জীৱনৰ জ্যোতি যেতিয়া হেৰায় অনুতাপ আক অনুশোচনা কৰি জীৱনৰ বাকীছোৱা কাল অতিবাহিত কৰিব লগা হয়। ই মোৰ বা তোমাৰ কাৰণেই নহয়....স্বপ্নাৰ কাৰণেও....আক আনবোৰ মানুহৰ কাৰণেও। মই স্বপ্নাৰ যোগ্য নহওঁ। তাই মোক অৱজ্ঞা কৰিলে ক্ল'ৰিণ।

: স্বপ্নাই কৰিব পাৰে, কিন্তু এই ক্ল'ৰিণে নকৰে। জীৱনত ক্ল'ৰিণে তোমাক কোনো দিনেই অৱজ্ঞা নকৰিব। আজি সমাজে তোমাক মোৰ উপপতি বুলি জানে। কোৱা ! তোমাক মই আক কিমান দিন সমাজত সেই আখ্যাৰে পৰিচয় দিম ? এতিয়া এইখন সমাজতে আমি থাকিব লাগিব। সমাজৰ বতনা গঞ্জনালৈ আমি ভয় কৰি চলিব লাগিব বান্ধি। কোৱা তুমি নীৰৱ কিয় ?

: ভাবিছো ক্ল'ৰিণ !

: অকাৰণ। ভবাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। প্ৰয়োজন আছে মাথো শ্বেষ হৈ যাব ধৰা যোৱনৰ তাগিদ। আক অন্ত কি ?

: অকাৰণ নহয়, নহয় ক্ল'ৰিণ ! এবাৰ ভাবিচোৱা তোমাৰ মৰহা অতীতৰ উজাগৰী বাতিবোৰলৈ। অজস্ৰ পুৰুষৰ কামনা চৰিতাৰ্থৰ স্পৰ্শৰে তুমি পতিব্ৰতা হবলৈ কৰিছা এক অদমনীয় আকাঙ্ক্ষা....। কিহৰ কাৰণে ক্ল'ৰিণ !

: তাকেইতো কলো বান্ধি ! যোৱনৰ তাগিদ বুলি। যৌন জীৱনৰ মধুৰতা উপলব্ধি কৰিছিলো যোৱনত ভৰি দিয়েই। তাৰ পিচত মোৰ জীৱনৰ স্থলনৰ পথ মুকলি কৰি দিলে তোমাৰ দৰে সমাজৰ আঁৰ লৈ কুৎচিৎ চৰিত্ৰৰ বলে বলীয়ান হোৱা একোজন পুৰুষ নামৰ পশুৱে। সমাজ-চ্যুতা হলো। সমাজে ঘিণালে। অজস্ৰ কলঙ্কৰ চেকা সানি লৈ সমাজৰ পৰা আঁতৰি পৰিলো কলঙ্কচ্যুত হৈ। বিলাই দিলো যোৱনৰ বংবোৰ সেই নবৰূপী পশুৰ মাজত বাধ্যত পৰি। মোৰ জীৱনৰ দৰিদ্ৰতাৰ সুযোগ লৈয়ে সিহঁতৰ আগমন মোৰ সেই সৰু নগৰ খনৰ কুঠৰিলৈ। তাৰ পিচত দেশে দেশে নানা বেষণ সলনি কৰি, নাম সলনি কৰি নানান অভিজ্ঞতাবে আজি এয়া সুদীৰ্ঘ ন-বছৰৰ মূৰত তোমাৰ কাষত সংসাৰ পাতনিৰ ভিক্ষা খুজিছো বান্ধি ! আক কিমান দিন যোৱনক বান্ধি বাখিম। সেয়েহে আজি মই সন্তান-সন্তৱা হৈ তোমাৰ কাষত স্বামীত্বৰ দাবীৰে ভিক্ষাৰ জোলোঙা পাতিছো। উপভোগ কৰা বান্ধি ! যোৱন কল্কাল হৈ যোৱাৰ আগতে যি পাৰা উপভোগ কৰি যোৱা ! তোমাবোতো প্ৰয়োজন আছে ? তোমাৰ বাবে সাঁচি বখা মৰমকণ উপভোগ কৰি যোৱা বান্ধি ! তুমি আক.....। ক্ল'ৰিণে কথা কৈ কৈ যেন ভাগৰি পৰিল। বান্ধিয়ে ক্ল'ৰিণৰ গাত হাত দি কয়—

: জীৱনৰ জ্যোতি যেতিয়া হেৰায় তেতিয়া অনুতাপ আক অনুশোচনা কৰি লাভ নাই ক্ল'ৰিণ ! তেতিয়া প্ৰয়োজন হয় মাথো মৃত্যুৰ আগ মুহূৰ্তলৈকে জীয়াই থকাৰ।

ক্ল'ৰিণে বান্ধিৰ মুখৰফালে কিছুসময় চাই থাকি কয়—

: আমাৰ কাৰণে যেতিয়া সকলো ব্যৱসায়ৰ বাট বন্ধ হৈ পৰে তেতিয়া

সকলো জলাঞ্জলি দি বহতো নাবীয়েই এই পুৰুষ-লোভনীয় দেহাটো জীয়াই থকাৰ কথা ভাবে। তুমি যদি অনুভূতিপূৰ্ণ মনেৰে এবাৰ ভাবি চোৱা, দেখিবা গণিকাৰ জীৱনত কেৱল সকলো অনাদৰৰ বাদে একো বিচাৰি নোপোৱা। কিয় হয় জানা! দেহোপজীৱিনীৰ প্ৰাবল্যনিতে সকলো সময়তে দৰিদ্ৰতাৰ লগত যুঁজি সিহঁতৰ বোধশক্তি শিলৰ দৰে গোটমাৰে আৰু সমাজৰ বান্ধোনৰ বাহিৰলৈ আঁতৰি যাব লগা হয় অপ্রতিহতভাবেই। তেতিয়া যৌৱনৰ প্ৰতিটো মুহূৰ্ত্তই নাবীক বিদ্ৰূপ কৰি গুছি যায়। সিহঁতে প্ৰেৰণা নাপায় সমাজৰ কথা ভাবিবলৈ... তেতিয়া সিহঁতৰ প্ৰয়োজন হৈ পৰে কেৱল জীয়াই থকাৰ সহজ পথ। সেই পথ বাচি লোৱাত সহায় কৰে তথাকথিত সভ্য সমাজৰ কৰ্মধাৰ সকলে। দৰিদ্ৰতাৰ স্তুবিধা লৈ হিংস্ৰ জন্তুৰ দৰে মাতাল নবদেহৰ অমানুষিক অত্যাচাৰ আৰু উন্মাদ পবিত্ৰপুত্ৰ কঠিন ওঠৰ চেপা পৃথিৱীৰ দৰে সহ্য কৰিব লগা হয় সিহঁতে। তাৰ পৰা এখাপ দুখাপকৈ নামি গৈ সিহঁত নবকৰ পদূলিত বৈ বৈ সেই উজাগৰী নিশাবোৰত হেৰুৱাই পেলোৱা যৌৱনৰ পাপবিবোৰ বিচাৰিব লগীয়া হয়।" ময়ো আছিলো বাৰ্ম্মি! সমাজৰ বান্ধোনৰ বাহিৰত থকা এজনী দেহাৰ বেপাৰ কৰা অবৈধ তিবোতা.....।"

কথা শেষ কৰি ক্ল'ৰিণে বাৰ্ম্মিৰ আঠুত মূৰথৈ হুক্ হুক্ কৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে। উপায়হীন হৈ বাৰ্ম্মিয়ে ক্ল'ৰিণক বুজাবৰ চেষ্টাত কয়—

ঃ অনুতাপেই জীৱনত কৰা মহাভুলৰ শুধৰণি ক্ল'ৰিণ! তুমি কেতিয়াবা সময় উলিয়াই এইদৰে কান্দিয়েই সেই মহাভুলৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিব লাগিব। জীৱনত নোপোৱা পোৱা আনন্দতকৈ, পাই হেৰোৱাৰ বেদনাত অন্তৰ ভাঙি চিঙি চুবমাৰ হৈ যায়। তুমি বহুত পাইছা! হেৰোৱা মাতৃহক ফিৰাই পাইছা ক্ল'ৰিণ! ই তোমাক জীৱনত আনন্দ দিব। আৰু পিতৃহক ভূষণেৰে বিভূষিত কৰাত তোমাৰ ওচৰত মই চিৰঋণী ক্ল'ৰিণ। মই স্বপ্নাৰ দৰে তোমাৰ পৰা আঁতৰি নাযাওঁ! তুমি নাভাবিবা!! তুমি নাকান্দিবা!!!

কিছুপৰ নীৰৱে ব'ল বাৰ্ম্মি। বাহিৰত ক্ৰমে সন্ধ্যা পাব হবৰ উপক্ৰম হৈছে। খিৰিকীখনেদি বাৰ্ম্মিয়ে বাহিৰলৈ চাই পুণৰ ক'লে—
ঃ মই জীৱনত নিচেই অকলশৰীয়া ক্ল'ৰিণ! সেই অকলশৰীয়া জীৱনটোক মৃত্যুৰ মুখৰ পৰা মাকৰ মৰমেৰে ফিৰাই আনিলা। ফিৰাই আনি মোক পৃথিৱীৰ মৰমৰ মাজত সোমাই পৰিবলৈ শিকিলা তুমিয়েই। ভুল মানুহে কৰে। ময়ো মহাভুলৰ মাজেদিয়েই আজি মায়া মমতাহীন দানৱৰ দৰে জীয়াই আছো। কিন্তু, তুমি মোক ভুলপথ দেখুৱাই স্তপথে অহাত সহায় কৰিলা। তুমি মহান ক্ল'ৰিণ! তুমি মোক সদায় পাবা। নাকান্দিবা! উঠা। বাহিৰত সন্ধিয়া শেষ হ'ল। আন্ধাৰ নামিল। মোক বিশ্বাস কৰিবা। উঠা!"

বাৰ্ম্মিয়ে ক্ল'ৰিণৰ মাংসল বাহু দুটাত ধৰি আলফুলে কোলালৈ চপাই আনে। ক্ল'ৰিণে অতি কৰুণতাবে কয়—

ঃ বাৰ্ম্মি! তুমি মোক ক্ষমাৰে গ্ৰহণ কৰিব পাৰিছানে?

ঃ ক্ষমা স্বৰ্গীয় বুলি জোচেফৰ ডায়েৰীত লিখা আছে ক্ল'ৰিণ! ক্ষমা সঁচাকৈয়ে নিৰ্ম্মল! শান্ত! স্তব্ধমল!

ঃ আমি এদিন এটি অনুষ্ঠানৰ সহায়লৈ সমাজত বৈধ বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰিব লাগিব। তুমি কি ভাবা?

ঃ ময়ো ভাবিছো ক্ল'ৰিণ! এদিন আমি সমাজত চিনাকী হম স্বামী-স্ত্ৰী ৰূপে।

বাৰ্ম্মিৰ কথাত ক্ল'ৰিণে আজি চৈধ্য বছৰৰ আগতে হেৰাই যোৱা জীৱনটোৰ যৌৱনৰ মাদকতাবোৰ পুণৰ ঘূৰাই পোৱাৰ তৃপ্তিৰে বাৰ্ম্মিৰ ফালে চাই ব'ল সজল চকুযুৰিবে। বাৰ্ম্মিয়েও পাবাপাবহীন জীৱনৰ পাব পোৱাৰ তৃপ্তিত চাই ব'ল ক্ল'ৰিণৰ ফালে অপলক দৃষ্টিত। ক্ল'ৰিণৰ আনন্দৰ আবেগতে দুধাৰি চকুলো বাগৰি আহিল

সুকোমল গাল দুখনেৰে। বাৰ্মিয়ে চকুলো দুখাৰি মচি দি ক্ল'বিগক
বুকুৰ মাজলৈ চপাই আনি অন্তৰৰ আবেগেৰে ক্ল'বিগৰ বঙাওঠত চুমা
খাই দিলে। সেই চুমাৰেই প্ৰতিজ্ঞাৱদ্ধ হ'ল দুটি বিগত-যৌৱনৰ
পুৰুষ আৰু নাৰী।

দুয়ো বহাৰ পৰা উঠিল। বাৰ্মিয়ে ক্ল'বিগৰ পৰা বিদায় ললে
সেই সময়ৰ বাবে। ক্ল'বিগে বাৰ্মি যোৱাৰ ফালে চাই ব'ল—।
আন্ধাৰে আৱৰি ধৰিছে চহৰখন! নামনিৰ কুৰুলীৰ মাজত বিজুলী
চাকিবোৰৰ সীমাবদ্ধ পোহৰ.....। অদূৰৰ কাবোবাৰ বেডিঅ'ৰ
মাধুৰিমা ভৰা গীতৰ লহৰ আহি ক্ল'বিগৰ কাণত পৰিছেহি। আগফালৰ
দুৱাৰখন বন্ধ কৰি বিছনাত বাগৰি জীৱনৰ সাৰ্থকতা ক'ত তাকেই
বিচাৰিছে ক্ল'বিগে! জোচেফৰ ডায়েৰীখন বুকুত সাৱটি লৈ চুমা খালে
বাৰে বাৰে। তাৰ পিচত এটা পৃষ্ঠা মেলি পঢ়িলে—

“২৮ অক্টোবৰ—১৯৪৯; আজি এক বজাত ইঞ্জিতাৰ লগত ‘কফি
হাউচত’ পাৰ্ল'ৰ বিয়াৰ শপত গ্ৰহণ কৰা হ'ল—শ্ৰী এচ, কে, নায়াৰ
এডভোকেটৰ সৌজন্যত। দহ বজাত মেডিকেল ইন্সটিটিউটত জুলী,
প্ৰমীলা আৰু বাণীক নাৰ্চিং প্ৰশিক্ষণৰ বাবে স্তুমুৱাই দিয়া হ'ল।
তেওঁলোকে নতুন জীৱন পাই য়োক কি ভাবিছে কব নোৱাৰে। মই
কিন্তু তেওঁলোক কেইজনীক কৈছো—“তোমালোক প্ৰত্যেকজনীয়েই
‘ক্ল'বেস নাইটিংজেল’ হৈ জীৱনৰ বাকীছোৱা কাল কটাব লাগিব।
তোমালোকৰ যি নামেই নাথাকক আজিৰ পৰা পাহৰি যোৱা। আজিৰ
পৰা তোমালোকৰ নাম ‘ক্ল'বিগ’ হ'ল। মই যদি তোমালোকৰ
কোনোজনীক কোনোবা হাস্পিতালত লগ পাওঁ ক্ল'বিগ বুলিয়েই মাতিম।
তেওঁলোকক নবকৰ পৰা আনি নাৰ্চিঙত স্তুমুৱাই দিব পৰাত সঁচাকৈয়ে
মই নিজেই তৃপ্তি পাইছো.....” ক্ল'বিগে আৰু পঢ়িব নোৱাৰিলে।
দুয়ো চকুতে চকুলো উপচি পৰিল। কান্দোন বাখিব নোৱাৰি ক্ল'বিগে
চিঞ'ৰি চিঞ'ৰি কান্দিলে—কান্দি কান্দি ক'লে—

: জোচেফ! তোমালৈ মনত পৰিলে নাকান্দি নোৱাৰা! তোমাৰ

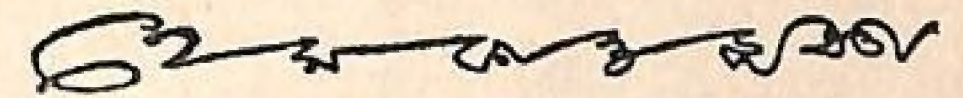
আত্মাৰ সদগতিৰ কাৰণে এই দুখনীৰ চকুলো সদায় থাকিব। তোমাৰ
শেষ কথা মই কওঁ—

“And miles I go before I sleep and miles I go before
I sleep.”

“মৰণে আহি দুৱাৰ মুখত বৈ আছেহি; কিন্তু মই আগুৱাব লাগিব!
মই যে আগুৱাবই লাগিব।” জোচেফ! তোমাৰ শান্তিৰ বাবে মই
মোৰ মৰণৰ আগ মুহূৰ্তলৈকে কাম কৰিম। তুমি ভাল পোৱা কামকে
কৰি যাম। তুমি ভালপোৱা কামকে.....।”

ক্ষমা কৰিব। আৰু নকওঁ!

.....কাহিনীটো ইমানতে শেষ কৰিলো। কিন্তু, আপুনি যে আপোনাৰ
বহুমূলীয়া সময় ক্ষতি কৰি এই কাল্পনিক কাহিনীটো পঢ়িলে—তাৰবাবে
মই আপোনাৰ ওচৰত চিৰ ঋণী—চিৰ কৃতজ্ঞ। আশা ৰাখিলো—
আপোনাৰ দৰে সুহৃদ পাঠক-পাঠিকাৰে যেন আমাৰ এই সোণ-ফলা
অসম ভৰি পৰক! ইমান পৰে আপোনাক এই কাহিনীটো কওঁতে
বহুতো ভুল-ভ্ৰুটী হব পাৰে। ক্ষমা কৰিব। সময়ে সুবিধা দিলে
আকৌ লগ পাম। ধন্যবাদ। ইমানেই।

৭ আহিন, ৫১৮ শকবাব্দ

নগাওঁ জিলা পুথিভঁৰাল।

শুক্লা দশমী

২৪ চেপ্তেম্বৰ, ১৯৬৬ চন